Контрольный экземпляр

Массо а махкий пролетареш, цхьаьнакхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз • ЕРА, 17 ДЕКАБРЬ, 1981 ШУ. • № 151(5561). • Мах 2 кеп.

ХIАРА БАЛХА ДИЙНАХЬА ХЬАДЕР ДУКХАГIА ХИЛИЙТА!

Дош кхоачашду

Укх тIеххьарча шерашна дика толамаш доахаш хьаьвоагIа Назрановски района «Экажевский» совхоза коллектив. Укх шера планаш совгIа чуденад ялат, хоартраш.

КПСС XXVI съезда дикача хьонхамашца накъавхар духьа [..] йийцадар [..] пятилетка хьалхарча шера цу совхоза бригадашкарча а мастерскерча а болхлоша. Цар дош делар ер шу чакхдоаллаше я ерригa техника тоаль янкха.

Иштта, укх шера йоалгIча квартала планагIа кIа чуяраш йола 18 комбайн тоаевеш бар механизатораш. 9 декабрь хьатIаотташ уж тоаль баьннаб 11, хIаьта ворхI укх деношка йистеяргйолаш а я.

82 трактор а совхозе тоаеваш. Царех пхи трактор мара йисаяц «Сельхозтехнико» Сунженски МРО тоае езаш.

Тхо да № 1 йолча тракторно - ихаш леладеча бригаде. Цига кхийсевлар тхона кертера агроном Добриев Руслан, бригадир Аушев Або.

— Мишта лел техника тоаяра балхаш? — хетт оаха царга.

— Тха бригаде хьажнIаш чуэца бархI комбайн я тоаеваш, царех шиъ кийча я, юхейисараш тоаеш воалл Хамчиев Мухьмад. Юхейисараш укх деношка йисте ярах. Силос йоаккхаш йола КИР-ат яха комбайнаш тоаль воалаш латт Халухоев Идрис. — яхаш дувц Аушев Або.

Ялат дIадувш йола тайп-тайпара сеялкаш тоаеш боаьх ТалдиевгIар Ахьмади Султан. Ийс кух, ховртолаш дIадеша йола 4 севлка, ятт культиватор тоаль боалаш латт ховртолаш кхеш бола ледрьевойш Итаоев Исраьил, Хадриев Iаддалкараш, Добриев Бек-Хан. Лоацца аьлча, хIанз хьашт долча дийнахьа кхашнара балхаш дIадоладе кийча ба совхоза механизаторий.

Ши-шерIа хьахиннабац из толам. Цунга кхачалехьа дукха низ, хьинар дIадениад механизатораша, механически мастерске болхлоша. ХIаьта техника тоаеш боахкача наьха болх аттача бакъхара йоакхо йир совхоза партийни профсоюзни организацеша, кулгалхоша.

Йоккхен пархIатех я топливни аппаратура, аккумуляторaш, кхыйола узлаш оатхалаш тоаю цехаш. Цхьатарра 11 трактор дIа а оттаь тоае йиш йолаш я мастерске кертера цех. Ерригача помещенешка дIайхача хица йоалхью батареш латт. ТIера дIайха бараньаш Iо а даьха хийцца болх бу наха. Цу гIулакхо дикка лакхъю цар къахьегама овсарле.

[..] кача механизаторий балхацара безам совбаккхара. Иштта, планаш тIеххоачаш а еш, балха тIа гIалат ца найсдолийташ мастерске а бригаде а къахьегама болхлоча лу хьаши дика лакхдаьда.

Ялат чуэца комбайнаш тоаеш боахк механизатораш Экажев Муса, Умаров Тухан, Албогачиев Iийса, Хадриев Руслан, Сапралиев Мустафа. Шийр тоаль а яьнка Гагиев Мухьмад - Сали новкъостал деш ва Аушев Беслана, Лолохоев Амир — Албогачиев Юназа.

— Кхы а дикагIа техника тоалра гIуланх вIаштIехьдаьннад тха № 2 йолча Оздоев Айюба кулгалдеча бригаде, — яхаш дувц кертерча агронома. — Укхаза тоаьльннай ерригa культиваторaш, ялат дIадувш йола сеялкаш, ховртолаш дIадоаш йола самалнаш, кхы техника. Тоаде дезаш шу [..] кIаш чуэцаш йола 2 комбайн я. Уж а укх деношка йисте яргья. Цу бригадера механизатораша декхар тIаийцадар 20 декабре шоай мел йола техника тоаль янкха. Из цар кхоачашдергхилар гуш да.

Дика къахьег цига звеньевойна Угурчиев Амирхана, Вузуртанов Махьмад - Гире, механика Аушев Беслан, механизатораша Костоев Махьмад - Сале, Цечоев Махьмад-Гире. СапралиевгIар Мухьмарен Мустафаси. Шийн комбайни трактори тоаль а ваьна Экажев Муса новкъостал деш воалл Берниев ТIахIира.

Дика новкъостал дир совхоза эна запаской оатхалаш телаш Пугиев Хьадиса кулгалдеш йолча районни «Сельхозтехника» отделене. Цига заявка елча шоллагIча дийнахьа совхозе хулар ешаш йола оатхалаш, бIарчче узлаш.

Иштта дика къахьег «Экажевский» совхоза механизаторашеи механически мастерскерча болхлошеи шоай техника хакнахьа кийчъяре.

А. САГОВ.

Цхьайттаалагlча пятилетка хьалхарча шера план толаме кхоачашъяра къахьегама вахте а этта «ХIара балха дийнахьа хьадер дукхагIа хилийта!» яхача девизагIа шерра социалистически яхь йоарикхай Н. Анисимова цIерагIча новогрозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода коллективо. Массаза а дика къахьегаш толамеш доалаш, социалистически яхье хьалха латташ хьайоагIача Елагин Николай Владимировича керте латтача № 13 йолча установка комсомольско-кагирхой коллективо завода установкашта юкъе хьалхара моттиг яьккхай карарча шера ах шерен октябри ноябри беттаншей.

Бойкха [..] коллективага укх деноша. Шера план ханал 17 ди хьалха кхоачашъяьй барт тайнача коллективо. Из къахьегама толам бакхха вIашуIехьдаьчнад комсомольцашек цагирхолен шоай ниэй хьинари ца кходеш болх барах, царна кулгалдеш лакха говзал йола специалисташ хиларах. Царех цаI ва шийн болх тIехдика болаш вола воккхагIвола оператор Южаков Николай Степанович. Итт шу да из укхаза къахьегаш вола. Дукха ба установке а заводе а цо кхебаь къона специалисташ.

Карара шу чакхдалалехьа ззараш сомий маьца планал совгIа продукци арахецаргья хьинар долча коллективо.

СУРТА ТIА: (аьрахьара аьттехьа) кьона операторaш Г. Васкевич Г. Романовa; воккхагIвола оператор Н. С. Южаков.

В. ШУМАРИНА сурт.

Декхарех дика лоархIабу

ХьайбаншкарI дукхагIа продукташ яхара, хIаьта уж толаме Iалашдаро декхаре республика районашта юкъе яьрчача социалистически яхье укх шера цхьайтта бетта итогергIа когъяьнарг а лаьрхIа республикански газета «ЛаьрхIа» «ГIалгIаьча Сийлен улга тIа яьккхай Назрановски района.

Из толам боаккхача доккха дакъа лаьцай шоай декхарех дика лоархIабеча «Назрановский» совхоза хьайбаш леладераша. Цу шера 1399 тонн шура дIачуеннай цар пачхалкхена. Из соахе дIачуещначун ца ийсача 325 тонн дукхагIа я. План 114 процент кхоачаш а еш дулх а дIаденнад 337 тонн. Соахкарчу дуккха дукхагIа да из а.

Совхоза фермашта юкъе яьрчача социалистически яхье хьалхара моттиг яьккхай Насыр - Кортерча отделене ферма коллективо 113,5 процент кхоачашъяьй цар пачхалкхенна шуре дIайлара план, хIаьта укх шера бIаь тонн гаргга дукхагIа дIаеннай из соахкарчул.

Дика хьонкамаш гойташ къахьег яхье шоллагIа моттиг лаьккхача Аьлтий-Юртарча отделене ферма коллективо а. Пачхахьалкхенна шура дIайлара план тIеххоачаш а еш лоацца хана дукха алсамъяьккхий цар хьайбай продукци. Планал совгIа хIара Iаттагара шиъхь ахь цейтнер гаргга шура яьккхай цу ферма коллективо.

Е. ТОВСУЛТАНОВ.

КУЛГАЛХО — РАЦИОНАЛИЗАТОР

А. Шерипова цIерагIча мехкдаьтта чакхдоахача завода № 7 йолча цеха механически мастерске къахьегаш волча производства ветерана Марьяш Павел Александровича цIи дика йовз коллективе. ХIара бетта план 117—120 процент кхоачашъю цо кулгалдеча токарий бригадо.

ВIаший гIо-новкъостал дара кийча хилар, болх дика беш, лакха дисциплина йолаш, барт тайна хилар — из я коллектива керттера бегало. Къахьегама овсарле, балха говзал лакха йолаш, шоай декхараш дизза кхоачашдара низ хьинари ца кходеш болх барах карагIдоал бригадана лакха къахьегама хьонкамаш даха, тIехдика продукци арахеца.

Карарча шера кхоаза хьалхара моттиг яьккхай бригада коллективо завода бригадашта, сменашта, цехашта юкъе «ХIара балха дийнахьа хьадер дукхагIа хилийта!» яхача девизагIа шерра яьржача социалистически яхье. Шийн новкъосташа дика масал тел Павел Александровича. Цкъа дIаеннчул тIехьагIа юха ца ерзаеш я цо кийчъю оатхалаш. Бехктохкам лакха болаш, бакъдар дIаоалаш волча П. Марьяша шийн гIонций а тIехьех нитта хилара,

Цехе из болх беш вола 35 шу даьннад. Массаза а социалистически яхье хьалха латташ хьавоагIача лакха говзал йолча специалиста ханал хьалха кхоачашъяьй 10-гIа пятилетка.

Ше укхаза къахьегача шерашка дукха рацпредложенеш юкъейоалаьйн хьинар долча бригадира, царех дукхагIъяраш токара балха хьалаш тоадара тIаерзаь яр. Завода къаьнагIа волча болхлочо леладу Къахьегама ЦIеча Байракха орден. Дика болх барах, дика кулгалдарах, бригада массаза а хьалха латташ хиларах деннад бригадира из деза совгIат. Йоккха еце а, хьинар дола барт тайна коллектив хIанз а я хьалхалаттарий мугIаре.

В. ШУМАРИН.

СУРТА ТIА: П. А. Марьяш.

Автора сурт.

Колхозе дикагIъяр

КПСС XXVI съездо юртабоахама къахьегамхошта хьалхашка доккхий декхараш оттадьяд. Къаьстта тернам тIабахийта белаш ба кхачан программа кхоачашъяра, хьайбай продукташ — дулхи шурех — дукхагIа хилийтара.

Из декхар кхоачашдара Сунженски района XIX партсъезда колхоза правлене соахка гурахьа лаьрххIа мероприятеш оттийр хьайбай продукци алсамъяккхара.

Цу мероприятей лард яр доакъара база дегIайоалаяр. Шевстий охнал хьелхарча дейошкен хьайбаште доакъар хилийтара гурахьа 1450 гектар рапс дIайийра колхозо. Цо торе хилийтар укх шера хьалхерча ах шере дикка шура алсамъяккха. ХIаьта мел бутт чакхбоалаш шура яккхара план 108,8 процент кхоачашъе вIаштIехьдаьлад.

Укх шера цхьайтта бетта планал совгIа 21,7 тонн шура еннай пачхахьалкхенга.

Къаьстта дика хьонкамаш даьхад шура яккхараш из пачхахьалкхенга йохкараш № 2 йолча шурий - товарни ферме коллективо. Цунна кулгалдеш ба заведующи Аднгов Iумарий Махьмади зоотехник Богатырев Ахьмада Мувсаи. Шоай шера план ферма коллективо кхоачашъяьй 10 ноябрь хьатIаотташ, хIаьта 8 декабрга кхачалехьа планал совгIа 59 тонн шура а яьккхай. Цхьайтта бетта шура яккхара план кхоачашъяьй 110,8 процент. ХIара дийнахьа шин тонн совгIа шура шурий заводе дIайоаьхийт ферма коллективо.

Укх шера планагIа 531 Iаса хила дезаш я ферма. Цхьайтта бетта итогегIа 537 Iаса е хIара бIаь Iатта тIехьа 83,6 Iаса хилийтад колхозхоша. Ферма коллективо цIенъаштта къовсам лоаттабу цхьаккха етт Iаькара ца хилийтара. Цу гIулакхага дика хьож ферма осеминатор Виноградова Валентина Ивановна.

Ерригача статьях дIадодар а дикка кхом беш дохийт. Иштта, цхьа центнер шура йоаккхаш дIадода ахча цхьа сом совгIа кIезгидаьд.

Ферма коллективо болх бу пачхахьалкхенга йохкача шурий дикал лакхъяра а. Укх шера цхьоалагIча сортагIа а йолаш ехка шура 81 процент я. ХIана из хьонкам лакхагIа ба. Укх тIеххьарча шин бетта шурий хьоанал лакхъяннай 0,1 процент. Цу юкъа хьоанал лакха йолаш хиларах 56 центнер шура кхы тIа а дIачуеннарг лаьрхIай фермана.

Дукхача къамех бола нах ба ферме къахьегаш. Царна юкъе ба эрсий, гIалгIай, нохчий, аьрцаш, леэгиий, кхыбараш. Вайн цхьоагIоии йолаш къахьегарах аьттув боал дика хьонкамаш даха.

Доярашта юкъе эггара дукхагIа шура яьккхай Хирьянова Нина Антоновнас. Цхьайтта бетта хIара Iаттагара 2913 килограмм шура яьккхай цо. Планал дукха совгIа я Белая Аннас, Чеботаева Верас, Сардалова Тамарас, Оверченко Клавдиас, Усманова Седас, Даудова Маккас, кхыбараша яьккхар а.

Шера тIаийцача декхарех яккха езар 2400 килограмм йолаш цхьайтта бетта хIара Iаттагара 2306 килограмм шура яьккхай цу ферме. Из толам царга боаккхабеннаб скотникаша, дояркаша, лаборанташа, специалисташа шоай декхараш кхета а деш, деррига низаш оарцагIдаьха къахьегарах.

Укх шера бIаьстии аьхкийн доахан доажадир Сунженски доакъай бесешкарча дакъIенашка. Из бахьан долаш колхоза торо хилар дIайийнача баьцехи культурехи Iан замалахьа хьайбаш кхабара шортте сенаж, силос кийчъе.

Цу хьалха латтача ферма коллектива балха юкъе кхоачамбоанцараш дац аьлча бакъдац. Моттигаш найслу Iаьсий тIерадуълийташ, планагIа даха дезачул дукхагIа ахча дIадода къона хьайбаш хьалхедарга.

Ферма коллектив къахьегаш я шоай балха юкъера уж кхоачамбоанцараш дIа а даха, масседолча хьонкамашта хьалхе яккхара.

Б. ЧЕРВИНСКАЯ.
Сунженски района XIX партсъезда цIерагIча колхоза керттера зоотехник.

БОККХАГIЧАРГАРА ХЬОКХАМ А ЭЦАШ

Кердача 1982 шера къахьегама котало яьккха накъайоагIа НПО «Промавтоматика» опытни завода дукхача къамой ниналех латта коллектив. Республике а Грозне а хьалха латтача предприятеш цаI я из къахьегама хоталонашка а, барт-цхьоагIонга а, производства эффективноста дикахьеш карагIдулаьраша а дилача. ЦхьайттаалагIча пятилетка хьалхарча шера цхьайтта бетта планал совгIа 165 эзар сома продукци арахийцай приборашьераша. Кагирхой ийс бригадо шера план 7-гIа ноябрь хьатIакхоачаш кхоачашйир. Къаьстта дика каньлар комсомольцийн кагирхойн Пефтиев Игорь, Терентьев Геннадий, Глушко Игорь, Запорожцева Света керте латтача комсомольско-кагирхой бригадай.

Ма дарра аьлча, завода коллектива толам из керттерча дакъе кагирхой а цар хьехамчий а толам ба. ХIама аьлча, укхаза болх беча эзар гаргга вокха сагах дукхагIбараш кагирхой ба. Заводе хьалха дена хьайоагIа хьехамчий традици: кхувш йоагIа тIехье профессех дика кхеташ, зем бе хоаш, кхоллема уйла тIайохийтам къахьега Iомаяр.

Заводе балха опыт, говзал лакха хиларца, комсомольцаштех кагирхоштех из Iомаеча наьларца цIи хеза, массане а сий деш ба ветеранаш механически гальванически цехашта кулгалду Степанов Юрий Павлович, Дубровин [..] бригадир Мурыгин Николай Иванович, слесарий-сборщикий бригадир Коноваленко Сергей Григорьевич, иштта кхыбараш.

Кхо бIаь гаргга комсомолец ва предприяте болх беш. Цар болх, уйлаш, царна эшар, дьаштаи даим шийн теркама юкъмоттиге лоттаду партийни организаце.

Комсомольцехи кагирхоехи дувцаш завода комсомольски организаце секретара Журов Владимира аьлар:

— ВIаши дагардар кхетадеш, вай замаи Iаьдалагlа бахаш ба тха кагий нахи мехкарийи. ХIаьта болх — болх ба. Укхаза хIара мовлу дукхача махке я. Балхах дика йоадачун, шийн говзал кIоаргъе, дикал тоае, предприятена, коллективана хула пайда совбаргбола хIама де гIертачун сий ду массане а. Иштта шевар этте новкъостал ду хIама довза, из хоаш дар Iомаде гIертачоа. Цхьабакъда, ледарло леддер, совдола хабар дувцар тхона юкъе тарлац. Из тайпа саг, нагахьа санна нийсвелча а, товее, кхетаве хьож тхо шевар оарцагIа а ваьле, цо тха къахьегама болам а сакхеташ а тIехьашкахьа увзаргбоацаш. ТIадоагIача шера 30 октябре шийн автономи хьахиена 60 шу дизари Россеци шийн лоIамагIа юкъеяха 200 шу дизари дездергда Нохч-ГIалгIайчено. Цу дезача цIейна накъабоалхаш предприяте хьалха латтача бригадай кагирхоша доккхий социалистически декхараш тIаийцад — 1982 шерара производственни план 30 октябрь хьатIакхачале кхоачашъе.

КПСС ЦК ноябрьски Пленуме нов. Л. И. Брежнева аь доклади СССР Лакхехьарча Совета ялхлагIча сессе материалаши ешаш, Iомаеш ба завода кагирхой. Цар дег тIара къоабалъю парте решенеш, царех лаьца къамаьлаш ду.

Масала, къамаьл деш механосборочни участка кагирхой бригада бригадира горсовета депутата Коноваленко Сергей Григорьевича аьлар:

«ДикагIа бе беза болх, дикагIа уттIае еза планаш, уж дикагIа кхоачашъе е еза. ДикагIа вIаштIехьбанихи беза производствера болх, хIама дикагIа хьаде а деза. Цхьан дешаца аьлча, эффективность лакхагIа йолаш къахьега». КПСС ЦК Пленуме къамаьл деш нов. Л. И. Брежнева аьлна уж дешаш дIахо де дезачун хоадамбешн дика кхетаеши йола программа я. Нагахьа санна тхоах хIаране тIагIертта болх бой, хьалхашка оттадаь декхар кхоачашдара тIагIертта дIахьалхашнахьа вIде, бокаа шийн низ а хьинар а цу гIуллакха дIалоII парте планаш кхоачашхургхиларах шекр яц.

Тхоай заводах ерда аз. Укх шера, шевар раьза а волаш, ваIаз яьй оаха: «СССР хьаьна 60 шу дизара — 60 хьинарча къахьегама хIара» [..] хача девизагIа социалистически яхь йоарикае. Яхьа [..] хIара кIира цкъа е лаьрхIад. Завода цхьаццайола комсомольско-кагирхой бригадаш балха графикал хьалха а яьнай. Масала, тха бригадо 7-гIа ноябрь хьатIакхоачаш укх шерара план кхоачашъяьй. ХIана 1982 шера чотагIа болх бу оаха. Шин шера план СССР хьаьна 60 шу дуаш кхоачашъе дош деннад тха бригадо.

ВорхI зIамига саг ва Сергея бригаде болх беш. Царех ва: Гапонов Владимир, Мамонтов Михаил, Горидницын Геннадий, Сундиев Владимир комсомолец ба. Изделешта лаьрхIа аьшла шнифан кийчъю цар. Балха овсарле лакха я бригадай, хIама аьлча хIаране балха опыт я, моллагIча шийн новкъоста когаметта дIаотта йиш йолаш смежни профессеш Iомаяь а шевар. Бригадин подрядагIа бу цар болх, вешта аьлча, хIаране баьча балхага тьенжа хул ерригача бригадо баьча балха итогаш. Цудухьа кагий нах шоайла новкъостал деш, эшачуига хьоаш, вIаши барт болаш къахьегаш ба.

Бригадо иштта гарно ю шоаш хьаьча продукцега дIадодача аьшка, электроэнерге, балха ханах кхом бара деший. ХIара тIъоалагIа йола кхделий кхом баьча материалах ю цар. Гапонов Владимира йоах: хIанз оаха болх беча участке итт саг воагIар. хIаьта оаха ворхI мара воацаш а участко кийчъе еза продукци лу. Мишта карагIдоал тхона из? Эггара хьалха балха овсарле лакха хиларех, балха моттигашка оборудованех дикагIа пайда эцарах, тхоай болх творчески уйла тIайохийташ, рационализаторски предложенеш кийчьеш, тIаккха уж практике чакхйоахаш болх барах хьахулаш да из. Цул совгIа, укхаза кIезига лоархIам болаш дац тха хIаране балха говзал лакха хилар а. ХIаране 5-гIа разряд я.

Заводе болх беча кагирхошта юкъе дукхагIбараш шоай говзал лакхъеш ба курсашка, техникумашка. Уж ба завода кхоине, ветеранийнна нара а лаьца дIабаха безараш. Масала, завода эггара говзагIвола токарь ва Шайер Генрих. ЗIамига саг хет цох дIатIахьожача. Цхьабакъда, из аргаш цунах балха тIа из бIаргазайначо. Говзен тешамеи мел цун кулгаш. Цо аьнкай химико-технологически техникум. Иттех кагирхочоа шийн професси Iомае кхийнад, производственни нормаш цкъаш ахаззен — шоаза тIеххоачашъю, моллагIа шийга деша заказ, мел из чоалхин дар аьнка, дика кхоачашду.

Е хьаьцаргал вай радиоаппаратура монтажницай комсомольско - кагирхой бригада. Цунна керте латт Свищева Евгения. Цхьайтта йоI я цун бригаде. Укх шера план 7-гIча ноябре кхоачашъяь баьлар мехкарий. Царех пхи йоI шоай тамагIа а уттадеш къахьегаш я. Техникуме дешаш я Сиротина Мария, Народько Валя, шоай професси шаьрьеш курсашка деша багIа Анопова Ирина Макалова Мали. Свищева Евгения ше кьона йоI яле а, дика къахьегарах, говзал лакха йолаш специалист хиларах, завода дикагIйола хьехамча хиларах Къахьегама Сийлен орден аьна я. Из хиннай Москве хьехамчий слете дакъа лоацаш. Цига дика хьехамча я аьнна ВЦСПС знак а луш белгалъяккхай. «ХIара балха дийнахьа хьадер дукхагIа хилийта» яха болам эггара хьалхарчарча тIаийцар бригада беррагача кагирхоша. Из болам ди тIехьа шерагIа баржаш, кагирхоша хьалловцаш латт предприяте.

С. АРСАМАКОВ.

Ханал ворхI ди хьалха

ЦхьайттаалагIча пятилетка хьалхарча шера план ханал хьалха кхоачашъяра доккхий социалистически декхараш тIаийцадар «Автовазтехобслуживание» яхача Грозненски межреспубликански центра болхлоша. Цар дош деннадар шера план ханал ши ди хьалха кхоачашъе. Материальни къахьегамен ресурсех бизза пайда ийбарах, технически гIулакхаш делга тоадарах, производственни мощностехи оборудованехи дикагIа пайда ийбарах къахьегама овсарле лакхъяра задани 0,3 процент тIеххоачашъе. Еррига шоай тороваш оарцагIа а яьха хьинар кхо ца деш къахьийгача предприяте болхлоша шера тIаийца хинна социалистически декхараш тIеххоачашдир дIабахача цхьайтта бетта. Пачхахьалкхей планал совгIа центра коллективо 2300 ремонт йир бахача нарха доалахьарча «Жигули» яхача автомашинашта, планал совгIа дань ремонтни балхаш 150 эзар сом мах болаш да. Шера план графикал ворхI ди хьалха яьнна кхоачашъеш хьайоагIа предприяте коллектив. Къахьегама овсарле лакхъяра задани 3,9 процент тIеххоачашъяьй. Планал совгIа мел дань ремонтни балхаш духхьал из лакхъяра чотагIа даь да. Бахача наьха шоай доалахьарча легковой автомашинашта технически гIулакхаш дара задани тIеххоачашъярах, ремонтни балхашка дIадодар нормагIа доагIачул дикка кIезигдарах, зIамигчун а доккхачун а кхом барах ер шу доладеча дена планагIа лаьрхIачул совгIа предприяте боалхош [..] кхеииш бань пайда бIаь эзар сом да.

Центра коллективо хьалхарча ах шера Ерригсоюзни социалистически яхье шоллагIа моттиг а йоаккхаш, шоллагIа ахчан преми ийцар. КхоалагIча квартале дакъа къахьегама толамий итогаш йича цу яхье хьалхара моттиги ахчан премии яьккхар. Укх шера итт бетта республикерча промышленни предприятешта юкъе яьржача социалистически яхьа итогаш йича хьалхара моттиг а хьожаь, цунна елар КПСС обкома, Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совета, облсовпрофа, ВЛКСМ обкома карара кара тела ЦIе байрах. Иштта республикански сийлен Улга тIа йоазаяр из.

ХIанз пхьанкха цех, участок, смена, бригада яц тIехьхоашш. Цу гIулакхо хьекъех «ТIехьабусараш боацаш бе боля» яхаш йола ростовчанний инициатива цар раьза хинна хьалладьала.

Экспеременга лаьрхIа предприятерча Петербиев Заьудин керте латтача кхоалагIча участке вIашагIъехкий комплексни бригадаш. Уж вIашагIйохкалехьа баьшха дика дацар цу участка коллектива производственни хьонкамаш. Комплексни бригадаш хIара смена нормаш дикка тIеххоачашъеш дIайолаелар. Хоаш ма хиллара, бригадин форматIа къахьегам вIаштIехьбаккхар чIоагIа пайдана хилар хьахьекхад хано. Дикка лакхденнад комплексни бригадай болхлоша ийду алапи, премеш. Массехк професси йолаш ва бригадашкара хIаравар. Цудухьа пхьа болх боацаш вIсача кхьбор бу царех моллагIчо а. Цунга хьежжа тIатIа тоалу бригадай производственни хьонкамаш. Цудухьа хIаналехьа кхоачашъяьй цар шера план.

Предприятерча воах пхи участке вIашагIа а ехка хьинаре къахьегаш я специализированни звенош. Цул хIара доакъашхочо шийн къахьегамга хьежжа алапи а преми а ийю. Шийн новкъостийшрел вIашагIа производственни хьонкамашти алапи ца хилийтара, брак яь моттиг ца нийсьялийтара тIагIертта къовсам лоаттабу хIаране.

Предприяте дукха болхлой ба башха дика къахьегама толамаш а доахаш, хIанзлехьа шера план дикка тIеххоачашъяь. Царех ба слесарь Ибрагимов Висит, Адамян Петрос, Туркиханов Хьасан, шестярщикаш Эльдербаев Зелимхан, Садулаев Эмбек, автослесарь Цамаланев Хас-Мохьмад, кхыбараш. Цхьаккха смена дIаяхийтац цар шоай нормаш 130—140 процент кхоачаш ца еш.

В. КОСТОЕВ.

ВорхІазлагІа хержача Нохч-ГІалгІай АССР Лаккхеьарча Совета йиъалгІа сесси

БАХАЧА НАЬХА ХЬАЛ-ТОРО ДІАХО ТОАЯРА

Укх шера 15 декабре хилар ворхІазлагІа хержача Нохч-ГІалгІай АССР Лаккхеьарча Совета йиъалгІа сесся. «1981—1985 шерашна Нохч-ГІалгІай АССР экономически социальни дегІайоалаяра Паччахьалкхем плана хьакъехьа», «1982 шера Нохч-ГІалгІай АССР экономически социальни дегІайоалаяра Паччахьалкхен плана хьакъехьа», «1982 шера НГІАССР экономически социальни дегІайоалаяра Паччахьалкхен план кхоачашъяра лелама хьакъехьа» сессе доклад йир НГІАССР Министрий Совета Председателя заместителя, республика Госплана председателя Х. Г. Бийбулатово.

НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР МИНИСТРИЙ СОВЕТА ПРЕДСЕДАТЕЛА ЗАМЕСТИТЕЛА, НГІАССР ГОСПЛАНА ПРЕДСЕДТЕЛА Х. Г. БИЙБУЛАТОВА ДОКЛАДАЦАРА

Советски махе, аьлар цо, чІоагІа дегаш гІоадьвнна болаш къаьбалъеши тІаийцай парте ЦК ноябрьски (1981 ш.) Пленума решенеш, Пленуме КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лаккхеьарча Совета Президиума Председателя воавкъоста Леонид Ильич Брежнева дь къамаьл, хІаьта иштта 1981—1985 шерашка СССР-и РСФСР-и экономически социальни дегІайоалаяра паччахьалкхений планий хьакъехьара а 1982 шерарча СССР-ен РСФСР-ен паччахьалкхений планийн бюджетийн хьакъехьара а СССР-ен РСФСР-ен Лаккхеьарча Советий сесесешна ях решенеш.

Новкъоста Л. И. Брежнева къамаьлаца кІоаргга анализ ьйй. дІаяхача юкъагІа парте XXVI съезда решенеш кхоачашъяра, керттера декхараш белгалдаьд дІахо йодача хана боахами культурен дегІайоалаяра дакъе.

Шо хьажийта хьачуенна 1981—1985 шерашка Нохч-ГІалгІай АССР экономически социальни дегІайоалаяра Паччахьалкхен план Госплано кийчъяьй республика Министрий Советo оттаяь контрольни заданеш, министерствай, ведомствай, хІаьта иштта халкъа депутатий городскойи районийи Советий предложенеш теркал а еш.

Плана тІа теркалъяьй харжархоша СССР, РСФСР, Нохч-ГІалгІай АССР Лаккхеьарча Советий депутаташка тийнна наказаш кхоачандара тІаерваяь мероприятеш.

Республика экономически социальни дегІайоалаяра керда пхе шера план тІаерзаяь я КПСС XXVI съездо оттадаь керттера декхар — халкъа боахам тешшаме, тІатІа чІоагІагІа дегІабоалабара, Іилма-технически прогресс сихъяреи экономика дегІаахара интенсивни наьнахьа тІа лоххарей, мехка производствени потенциалах пайда дикагІа эцара, ресурсай деррига тайпаш ма могга дукхагІа кходара, балха дикал тоаяра ларда тІа советски наьха хьал-торо дІахо лакъъелга Іалашдир — кхоачашдара.

Вай республика экономика РСФСР-ен беррригача мехкей бІарччача халкъбоахама комплекса цхьа дакъа да. Из дегІайоалаелга сихдара оттаеш йола темпаш СССР халкъа боахам дегІабоалабара бІарччача программаца йийза я, реальни материальни финансови ресурсаши Іалама хьалаши теркал а деш оттаяь я.

1981 — 1985 шерий плана проекта тІа белгалдаьд промышленни товарни продукци арахецара объем 13,7 процент ай а ль, 1985 шерале 1790 миллион сомага кхоачаелга.

Белгалдаьд мехкдаьттан газен запасаш аlсамъяхара тІадерзадаь гІулакхаш. Болх бе йолайолийтаргьа 100 совгІа керда скважинаш. Мехкдаьтта 9,1 проценти товарни продукци 6,5 проценти дукхагІа яккха лаьрхІад керттерча дакъе нерда технологически установкаш хьалъярен болх бе йолаллийтарей, производствана реконструкци яра, нохлагІа процессаш юкъейоалаяра, кийчача продукце дикал лаккхъяра чотах.

Электропередачай керда линеши подстанцеши хьалъе, теплоэлектроцентралаш технически кхы тІа а вийтъе лаьрхІад, хІаьта цун чотах тешамегІа Іалашбергба энергеца.

ЦхьайтталагІча пятилетке лаккхача темпашца дегІаухаргьа машиностроении металлообработкен, йолаш йолча мощностех биззагІа пайда эцара чотах сапна, иштта предприятешта реконструкци ярен уж шерьярех чотах а приборашн автоматизаце средстваши, радиотехнически продукци арахеца производство. Цу дакъа производства объем бІарччача пхе шера 24,9 процент лаккхлургьа.

ДІахо дегІайоагІаргьа гІишлон материалийн гІишлон индустрен промышленность. Цементни завода беррига кхазх бизза пайда эцара чотах пхе шера 1,7-зза дукхагІа хургьа хьаю цемент, 1985 шера 750 эзар тонн арахецаш хургьа на. ВІашагІа хувтта аьшкабетонни конструкцеши деталаши 44,5 процент дукхагІа а хинна, 343 эзар кубометрга дІакхоачаргьа.

ЦхьайтталагІча пятилетке чакхъяха лаьрхІад кхачан, айга, мебельно-хьун, моттигера промышленность дІахо дегІайоалаяра, халкъа эша товараш дукхагІа арахецара, продукце ассортимент шеръяран дикал лаккхъяран тІаерзаяь мероприятеш.

Республике халкъа эша товараш хьадара бІарчча объем 28 процент лаккхлургьа. Культурно - бытовойи боахамен гІулакхашта лаьрхІа товараш 30 процент дукхагІа хьадергда.

Моттигера доал тІадолча промышленноста производства объем 22 процент лаккхлургьа. Дикка дукхагІа арахецаргда даьреши кІадаши, бытовой химе товараш, пластмассах я хІамаш, корта бохош доаца маларш, минеральни хиш, кондитерски изделеш, кхыйола продукци.

Пхе шера план кхоачашъеча юкъагІа кхы тІа а торонаш лаха еза министерствашa, ведомствашa культурно-бытовойи боахамен гІулакхашта лаьрхІа товараш дукхагІа хьадара, цу гІулакха шерра пайда эца беза предприятей кхоачамехи моттигера йоаиккхача бийдалахи, арахецача продукце технически боарам лаккбе, изделеш хадданза кердаяха, паччахьалкхен дикала Знак тІалатташ йола продукци дукхагІа арахеца еза.

ЦхьайтталагІча пятилетке леррагІа чакхъяха лерхІ парте йІаьхкача хана лаьрхІа оттаяь аграрни политика.

Юрта боахама материально-технически база дІахо чІоагІъяра балхий ерригача комплексага дІайохийт 600 миллион сом совгІа капитальни вложенеш, цу дакъе 82 миллион сом — колхозий ахча. ДІаяхача пятилеткечул 5,4 процент дукхагІа хул из.

1981—85 шерашка хий декхача кердача лаьтай 18 эзар гектар карaерзae а дІаьта иштта 18 эзар гектара тІарча хий ухача системашта реконструкци е а лерхІ. Лаьттаншта мелиораци ярга дІайохийтаргйола ерригга паччахьалкхен капитальни вложенеш — 135 миллион сом.

ЦхьайтталагІча пятилетка хьалъяь йоаккхаргьа шера 7800 тонн дулх дала ииа кхоачаргболаш йола Къулбаседа-Кавказски бройлерни птицефабрика, «Грозненский молочный» совхозе 12 эзар хьакхийна лаьрхІа репродукторни хьаккарч лелаю комплекс. Ерригаш а лаьрхІача республика колхозашкен совхозашкен хьалъергьа 16800 бежана, 27200 хьаккийна, 30 эзар устагІанна лаьрхІа помещенеш.

ИттлагІча пятилетке 584 эзар тонн мара ца енна минеральни удобренеш 800 эзар тонн лургьа юрта боахама 1981—1985 шерашка. Кхаина товсаргьа 5 миллион тонн органически удобренеш.

Юртбоахама культураши хьайбаши дуламдергеки ладарехи лорадара тІадерзадаь гІулакхаш белгалдаьд.

Пятилетка планагІа юрта боахама дукхагІа лургьа техника. Юртбоахама керттера производственни фондаш республика колхозашкен совхозашкен 900 миллион сомага дІакхоачаргьа цхьайттагІа пятилетка чакхйоалаш, е 1980 шерица нийсийча 35 процент дукхагІа хургьа.

Агропромышленни комплекса дерригача довкъошка дІахийта лаьрхІад 663,5 миллион сома капитальни вложенеш, вешта аьлча дІаяхача пятилеткечул 14 процент дукхагІа. Низ бокхагІа хургба комбикормови заводий, ялаташ чулоаттадеча моттигий, минеральни удобренеш, сомн баьцадараши, коартолаш чулоаттаеча складий.

ЧІоагІа тІо бола 200 километр наькъаш дахка лаьрхІад цхьайттагІча пятилеткe. Цу гІулакхана йиш хулийтаргьа дІаоттаь лоаттаечен дІа-кха кхухьачен хана йовш йола юртбоахама продукци дикка кІезигъе.

Продовольственни программа чакхйоаккхача лоархІаме моттиг лу юрта инфраструктура дегІайоалаяра. ЦхьайтталагІча пятилетке производственни доаца гІирсаш хьалъярга колхозашкен совхозашкен дІайохийта капитальни вложенеш 9 процентегара 17 процентага кхоачаш дукхагІа а хинна 125 миллион сомага кхоачаргьа, вешта аьлча иттлагІча пятилеткечул 8 процент дукхагІа хургьа. Цу ахчан чотах юрташка хьалдергда 281,3 эзар квадратни метр чуІе моттиг йола цІеноаш, е иттлагІча пятилеткечул 24 процент дукхагІа, 5 эзар дешархочоа моттиг йола школаш, 4200 бера моттиг йола деша даха ха йоацача берий учрежденеш, е 68 процент дукхагІа, 6350 моттиг йола клубаш культура ЦІенош, 200 километр водопроводнии 428 километр газовни сеташ.

Юртбоахама производствана интенсификаци яра тІаерзаьлча мероприятей ерригга комплекс чакхъяккхарея цун материально - технически база дегІайоалаяреи ларда тІа республика юрта боахама валови продукце шера юкъера объем иттлагІча пятилеткаца нийсйча 18 процент лаккхе лаьрхІад 1981—1985 шерашка.

Продовольственни программа чакхйоаккхача лоархІаме моттиг лоацаргьа ялат даккхара еча интенсификаце, хІаьта цун чотах шера юкъера лаьрхІача доакхаш дола ялат 500 эзар тоннага кхоачаде лерхІ уж дІадуча лаьттай боарамаш лоххлуча хьалашка. 1985 шера хІара гектара тІара 25 центнер йоакхаш хила еза ялатий.

Ерриша чуІккхаш йола шекара свеклаш 1985 шера 210 эзар тоннага дІакхоачае лерхІ, тхьамка — 3000 тоннага, колхозашкен совхозашкен коартолаш — 50 эзар совгІча тоннага, баьцадаараш — 160 эзар тоннага, комсаш — 160 эзар тоннага, сом — 70 эзар тоннага.

СихагІча темпашца дегІаухаргьа республике люцерна фу доаккха производство. Цар объемаш пятилетка чакхйоалаш 4600 тоннага дІакхоачае лаьрхІад.

ДІахо дегІабоагІаргба республика хьайбай боахам. 1985 шера доакхха дулх (хьайбаш доадаьчул тІехьагІа эзача) 27,3 эзар тоннага кхоачаш дакка, Іаьсий 117 эзар тоннага кхоачаш сида дал, фуаш 126 миллионага кхоачаш, гулде, тха 3925 тоннага кхоачаш, даккха лаьрхІад.

Хьайбай продукташ дукхагІа йоакхила Іалашде лерхІ доаханен коа тІарча оалхазарийн продуктивность лаккхъярен уж йобадарен чотах.

Укх пятилетке хІара шера юкъера лаьрхІача дукхагІа кйергьа юртбоахама продукташи бийдали, дукхагІа доакхаргда дулхи дулха продукташи, цІенача шурий продукташ, шекар, баьцадаарий консерваш.

Юрта боахама дакъе КПСС ЦК ноябрьски (1981 ш.) Пленуме оттадаьча декхарашка хьежжа эргаьюха тоае езаргьа вай экономически механизм управлене системеш.

Укх пхе шера кхы тІа а дегІайоагІаргьа **транспорт, бувзам, наьхе гІирсаш.**

Плана проекта тІа оттадаьд грузооборот шеръелга: машинниаькъа транспортаца 11,3 процент, республика транспортни управлене автомобильни транспортаца — 12,7 процент, фега гІолла лелача транспортаца — 30 процент. Цунга хьежжа дукхагІа дІа-юха кхувларгба пассажираш: машинниаькъа транспортаца 11 процент, автотранспортаца — 13,5 процент, авиацеца — 25,3 процент. Пятилетке хьабеларгба керда бить авиаиньа: Уфа — Новосибирск, Ереван, Воронеж — Минск, Горький — Пермь. Транспорт дегІайоалаярга пятилетке дІайохийтаргьа 26,9 миллион сома капитальни вложенеш цу дакъе машинниаькъа транспорт дегІайоалаярга — 14,4 миллион сом, автомобильни — 4, фега гІолла лелар — 8,5 миллион сом.

Республике дикка шерлургба телефонни бувзам. Грозне болх бе йолалургьа 26 эзар номер йолаши юрташка 11 эзар номер йолаши йола керда 4 телефонни станца, телефонаш чуйохкаргйолаш я 32 совхозе 12 колхозе.

Дукха балхиш де лерІ наькъаш дохкаш, тІаьа тохнаш, царна реконструкци еш. Наькъашка дІадохийта деррига ахча 112 миллион сом е хьалхагІа яхача пятилеткечул 58 процент дукхагІа хургда.

Пхе шера планий заданеш толаме кхоачашъяра бокхача лоархІаме да капитальни гІирсаш хьалдаре оттаяь программа кхоачашъяр.

Партен правительстван решенешка хьежжа пхе шера плана тІа оттадаьд капитальни вложенеш эттара хьалхарча аргІанна йистехха еачен вокх шерага йоалачен объекташка йохийтилга, цу тайпара, керттера фондаши мощносташи ма могга дукхагІа хьатталь йоахаргйолаш.

Республика экономически социальни дегІайоалаяра хьожаеш йола капитальни вложенеш цхьайтталагІча пятилетке 2,3 миллиард сом е иттлагІча пятилеткана нийсйича 28 процент дукхагІа хургьа, цу дакъе Министрий Советага доал долча боахамга дохийтаргда 84 миллион сом.

Тоъал дукха капитальни вложенеш хьожаю мехкдаьтта химически мехкдаьтта доахачен промышленноста овлангара деваз реконструкци яра программа кхоачашъяра. мехкдаьтта проводаш яхкара, аэропорт хьалъяра, чхьагІар доаккхек кхачанн промышленность, юрта боахам, бытовой гІулакхаш делга, моттигера промышленность, кхыдола доаккъош дегІадоаладара.

Социальни культурно-бытовойи гІулакхашта лаьрхІа объекташ хьалъярга дІадахийта лаьрхІад 300 миллион гаргга сом, цу дакъе моттигерча Советашна гІолла 80 миллион сом.

Капитальни гІирсаш хьалдара дакъе оттадаь декхараш кхоачашдара сихача темпашца производствана реконструкци елген из шеръелген чакхдаккха а, моттигерча гІишлон материалий дикал тоае а, гІишлошна къахьегами цунах мах телара гІулакхи бригадни хьисапе вІаштІехьдоаккхаш йола прогрессивни методаш юкъейоалае а еза.

КПСС XXVI съезда решенешка хьежжа цхьайтталагІча пятилетка плана тІа лоархІаме моттиг дІалоац **республика социально дегІайоалареи къахьегамхой хьалтоаре лаккхъяраи** шерача программо.

Бахача наьха ахчан доходаш пхе шера 24 процент дукхагІа а хинна цхьа миллиарди 236 миллионни сомага дІакхоачаргьа / боахлойн гІулакхерча наьхен алапеши колхозхой къахьегамах тела махи лаккхбара чотах. Паччахьалкхени кооперативни торговле розничи товарооборот, общественни кхачан оборот а тІехьа, пхе шера 256 миллион сома, вешта аьлча 1980 шера хиннача боарамал 38,2 процент йоккхагІа хургьа, цу дакъе юртагІа 42,2 процент дукхагІа. Цу тайпара, бахача наьха хІара сага сих лаьрхІача, 1980 шера хиннача 611 сомагара 1985 шера 825 сомага кхоачаргьа товарооборот. Цу цхьан хана дукхагІча дакъе юрташкахьа шерье лерхІ на.

Пхе шере хьал а ль болх бе йолаяийта лаьрхІад ерригга а йистача 24 эзар квадратни метр чура моттиг дІалоацаш хургйола тиниш. Общественни кхачан предприятей сета тІакхетаргьа Іохайна хІама дуаш йола 17,4 эзар моттиг.

Бытовой гІулакхаш дара объем пхе шера 1.8-зза лакх а енна, 1985 шера 38.2 миллион сомага кхоачаргьа. Юрташкахьа бытовой гІулакхаш дара боарам 1.7-зза лакхлургба е 15,8 миллион сом хурга.

ЦхьайтталагІча пятилетке чакхъяккха лаьрхІад чуІе цІенош хьалдара йоаха программа финансировале деррига паькъашка гІолла тІадоагІача ахчан чотах пхе шера хьадда а даьха, эксплуатаце дІадала оттадаьд ерригга а лаьрхІача 1356 эзар квадратни метр чуІе моттиг йола цІенош, моттигерча Советашна гІолла — 166 эзар квадратни метр.

ДІахо дергда водопроводаши хий хьаувза гІирсаши шердарен хьалдарен, теплофикаце кхоалега аргІа, троллейбусни линеш хьалъяра балхеш, 48 эзар квартире газ чуйилла лаьрхІад, цу дакъе юрташкахьа 32,5 эзар квартире.

Декхар оттаду 20 эзар дешархочоа моттиг хургйола типови школьни, зданеши 10,3 эзар бера моттиг хургйола деша даха ха йоацача берий учрежденеши хьалъяра, цу дакъе моттигерча Советашна гІолла — хьалхарчарех 14.4 эзар моттиги шоалагІчарех 1.8 эзар моттиги.

ДІахо а дегІаухаргьа халкъа образовани профессионально - технически дешари. Пхе шера юкъера образовани йоаккхаргьа 106 эзар сага, профессионально - технически училищашка кийчве лерхІ 62 эзар квалифицировании болхло.

Плана проекта тІа оттадаьд 1700 менги чуоттаргболла больничи корпусаш, вешта аьлча иттлагІча пятилеткечул 2-зза дукхагІа, цхьан смене 1165 саг чутІоргвола поликлиникаш хьалъелген эксплуатаце дІалулгеш.

Укх пятилетке хьалъе лаьрхІад 8500 моттиг йола клубаши культура ЦІеноши, 1026 моттиг йола кинотеатраш.

Республика ерригача министерствашка, ведомствашка гІолла Іалам лорадара гІулакхашта дІадахийта лаьрхІад 20,1 миллион сома капитальни вложенеш, цу дакъе 1982 шера — 3,8 миллион сома.

Мукъача боххлой кхазх биззагІа пайда эцар дукха 1990 шерага кхаччалца йолча перспективни плана тІа оттадаьд промышленни предприятеш дІахо йодача хана городашка Аргуне, МагІалбике, Гудермесе, республика районни центрашкен нах бахача йоаккхийча юрташкахьалъе.

ДІахо докладчика йийцар **укх шера план кхоачашъяра** втоташ 1982 шера паччахьалкхен плана заданеш.

Нохч - ГІалгІай АССР къахьегамхоча. КПСС XXVI съезда решенеш, парте съезда Отчетни доклад эш КПСС ЦК Генеральни секретара воавкъоста Л. И. Брежнева хьахкаьва волонаденен декхараши кхоачаш а деш «ХІара балха дийнахьа бухсоцаш хьахур дукхагІа хилийта!» яхача девизагІа шерра социалистически ях а йоаркаьъ, бедитаара томаш даьхад карарча шера республика экономически социальни дегІайоалара.

Республика промышленносто укх шера 11 бетта план кхоачашъяьй продукташ маьхала яхара объема 100,7 процент. Планал совгІа маьхала яьккхай 8 миллион гаргга сома маьха продукци.

Укх шера 11 бетта план кхоачашъяьй мехкдаьттен гази якхара, электроэнерги, мехкдаьттахиме продукци, мехкдаьтта аппаратура, тракторни прицепаш, мебель, маша даьттен генарий даьттен, цІенача шурий продукци, культурно - бытовойи боахамен гІулакхашта лаьрхІа товараш хьадара.

Республика Министрий Советага доал долча промышленносто укх шера 11 бетта продукци маьхала яккхара объема план 104 процент кхоачашъяьй.

Укх шера бедитаара толамаш даьхад юрта боахамо а. 1980 шерарца нийсдича дулх шурен 8 процент, фуаш — 20, тха — 3 процент дукхагІа даьккхад республика колхозашкен совхозашкен 1981 шера.

Розничи товарооборота план республика бІарчча хьакъдача кхоачашъергйолаш я, дІахо дегІаахад бахача наьха бытовой гІулакхаш делга.

КарагІдийнача дикача хІамаща цхьаьа дукххача министерствай, ведомствай, предприятей, организацей балха тІа дІадахача шера цІенхаштта кхоачамбоацараш долаш моттиган а хиннай. Промышленни продукци маьхала яккхара объема 11 бетта план кхоачашъяьяц республикерча 6 предприяте. Къовсам кхоачам болаш лоаттабаш арахецача продукце дикал лаккхъяр дуура.

Моттигерчен кхачан промышленноста, «Чеченингушстройматериалы» яхача объединене предприятешка лерттІа пайда эцаш производственни мощностех.

ЦІенхаштта кхоачамбоацараш да юрта боахама продукци лаккхарей кийчъярен план кхоачашъяра дакъе. Укх шера ерригаш а хІана яц яьнна йолча юртбоахама культурай хьуйгенай дохбаьб республика колхозашкен совхозашкен, иштта кІезигагІа хьа а лькхай, мийч а яьй уж культураш. Иа бакхан долаш лаьттанцара йоала продукташ, ялатийгарен тхьамкий гарен дІайкиахча, эцара паччахьалкхен планаш кхоачашъеш яц.

Комсаш эцара паччахьалкхен планаш кхоачашъелга цхьаьнна а шера Іалашдаш «Чеченингушвино» объединене боахамаша.

«Чечингсортсемпром» яхача объединене лерттІа фуца Іалашъяьяц республика колхозаши совхозаши.

Халла мара дукхагІа лехкац боахамашка хьайбай продукци, цхьайолча боахама ведомствашен районашен укх шера Іалашдац хьайбай продукташ эцара паччахьалкхен планаш кхоачашъелга.

ВІаштІехьа лархІа йиш йолий дац капитальни гІирсаш хьалдечара хьал а. Укх шера цхьайтта бетта план дІахьожадаьча ахчах пайда эцара 87 проценти гІишлон-монтажни балхий объема 81 процента мара кхоачашъяьяц.

ЦІенхаштта кхоачамбоацараш да торгови, бытовой, коммунальни предприятей балха тІа.

1982 шера Нохч - ГІалгІай АССР экономически социальни дегІайоалаяра Паччахьалкхен план цхьайтталагІча пятилетка цхьа дакъа да, цун заданеш белгалйоаллйе шера плана тІа лаьрхІача дегІаахара темпашца.

Промышленни товарни продукце объем республике 1981 шерара нийсйича 1982 шерий 4.5 процент лакх а енна. 1835 миллион сомага кхоачаргьа, цу дакъе моттигера доал тІадолча промышленносте — 4.2 процент.

Мехкдаьттен гази 1981 шерарчул мехкдаьтта 3,9 проценти газ — 11.4 процента кІезиг а еш яха лерІ.

1982 шера продукци дукхагІа лургьа: гІишлони наькъийн машинаш еча промышленносто, кхачан машиностроене, медицински, микробиологически, айгача, текстильни, дулха - шурий промышленность. ДукхагІа арахецаргьа электрически йоакхаран энерги, цемент, вІашагІа хетта аьшкабетонни конструкцеши деталаши, пенашка йолха материалаш, чухьнахьа дукхаду лазата баракъаш, сома - баьцадаарий консерваш, генарий даьттй, мебель, радиоприемникаш.

Культурно - бытовойи боахамен гІулакхашта лаьрхІа товараш хьадара объем 4.5 процент лакх а енна 87 миллион сомага дІакхоачаргьа.

1982 шера плана тІа паччахьалкхента дикка оттадаьд: 100 эзар тонн ялат, 180 эзар тонн шекара свеклаш, 15 эзар тонн генараш, 9 эзар тонн коартолаш, 145 эзар тонн баьцадаараш, 73 эзар тонн сомн комараш, 106 эзар тонн комсаш, 40 эзар тонн доахана кіа тІара оалхазараш, 94 эзар тонн шура, 96 миллион фуъ, 4870 тонн тха.

1982 шера чІоагІа уйла тІайохийтаргйолаш я ялат, шекара свеклаш, генараш, баьцадаараш, комсаш дукхагІа яхара. Дикка дукхагІа йоахаргйолаш я коартолаши люцерна фуи. Хьайбай продукци дукхагІа йоаккхаргйя доахая, къаьстта а детта доахаи, дебара, продукце дикал лаккхъяра, племенной гІулакх тоадара чотах.

Юрта боахама валовая продукци. 1976 — 1980 шерашкарча хІара шера юкъерча боарамца нийсйича, 15 процент дукхагІа хургьа.

Юрта боахамга дІайохийта капитальни вложенеш 23 процент дукхагІа а хинна 140 миллион сомага кхоачаргьа.

Юкъара пайда эцаш йолча автомобильни транспорта грузооборот 5.4 процент, машинниаькъа транспорта яр — 0,9 процент йоккхагІа хургьа.

1982 шера плана тІа оттадаьд республика халкъа боахама деррига довкъош дегІадоаладара.

Производственни гІулакхашта лаьрхІа объекташ хьалъяра хьожаду 337 миллион сом е 1981 шерарчул 90 миллион сом дукхагІа. ЧуІе цІеноаш хьалдара — 10 миллион сом гаргга, школаши деша даха ха йоацача берий учрежденеши хьалъяра — 4.6 миллион сом, коммунальни объекташ хьалъяра — 4,8 миллион сом, унахцІено лоралра объекташ хьалъяра — 1,4 миллион сом хьожаду.

Шера плана тІа оттадаьд республикерча къахьегамхой вахара боарам дІахо а лаккхбелга. Бахача наьха ахчан доходаш 1981 шераца нийсйича 4,2 процент дукхагІа хургьа. Иштта уж дукхагІа хургхиларегІа йоккхагІа хилийта лаьрхІад розничи товарооборота объем а бытовой гІулакхаш дара объем а.

Финансировани деррригача маькъашка гІолла тІатІадоагІача ахчан чотах республике шера хьалде лерхІ ерригга а лаьрхІача 271 эзар квадратни метр чуІе моттиг йола цІенош, цу дакъе юрташкахьа, — 140 эзар квадратни метр. Дукха совгІа вешагІа воацаш 16 эзар сага чуІеча моттигий хьалаш тоадергда. Болх бе йолалургьа 3140 моттиг йола деша даха ха йоацача берий учрежденеш, 3910 моттиг йола школаш, 1150 моттиг йола клубаш.

Пхе шерей цхьан шерей планаш промышленни предприятей, гІишлоний, транспортни организацей, колхозийн совхозийн реальни торонаш теркал а еш оттаяьй.

Цхьабакъда, уж планаш кхоачашъяра къахьегама коллективаша чІоагІа болх бе безаргба, уж дика вІаштІехьъяьнна, дисциплина йолаш, творчески хьнар долаш хила езаргьа, хІаьта иштта министерствай, ведомствай, халкъа депутатий моттигерча Советий оагІонгахьара боахамен культурен гІирсаш хьалдара деча кулгала боарам лакха хила безаргба.

Шерен пхе шерен планаш толаме кхоачашъяра шерагІа йоарие еза овданеш хилал хьалхен дийнен кхоачашъяра, къахьегамах овсарле лаккхъяра, йоаго хІама, электроэнерги, бийдал, материалаш кхоира тІехьара къахьегама коллективни социалистически ях, 457 миллион сома капитальни вложенеш хьожаелга, вешта аьлча 1981 шера дІаяхийта мегарел 14,1 процент дукхагІа.

НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ФИНАНСАЙ МИНИСТРА ДЕПУТАТА П. И. ГОЛЕЩИХИНА ДОКЛАДАЦАРА

1982 шера йола Нохч-ГІалгІай АССР Паччахьалкхен бюджет оттаяь 1982 шера республика экономически социальни дегІайоалаяра плана проектага хьежжа, хІаьта из кхоачашъелга ахчан средствашца Іилаш а ду. Доходаштей расходаштей 170585 эзар сом хургьа из.

Автономни республика Паччахьалкхен бюджета керттера доходаш паччахьалкхен социалистически предприятешнарен организацешкарей хьателачунж оборота тІера налоген чотагІа хьахулаш я. Ерригача бюджета юкъе 79 процент хургьа уж. Бахача наха хьатела налогаш 20,3 процент хургьа.

ДІадахача шерашка а санна доходаш дукхагІча даькъе оборота тІера налогаша Іалашъергьа. 1982 шера ерригача республике уж 396,8 млн сом хургьа. Юкъарчал доацаш автономни республика бюджете доагІаргда царех 88,9 млн. сом. бюджета ерригача расходех 52 процент.

Республика Министрий Совета карарча предприятешнарен организацешкарей хьакхоачаргда 28,8 млн. сом. Предприятешнен боахама организацешкен дутаргда капитальни вложенеш яра. ФЭС хьахулийта шоай нормативни средствай нормативаш тІакхетара лаьрхІа 28.3 млн. сом.

Республика бюджете 1982 шера лерхІаш да потребительски кооперацена тІабогІача пайдах йолча подоходни налога, колхозаша телача подоходни налога, общественни организацей подоходни налога, фильмаш дІахьокхарах хьатІадоагІачох телача налогах, паччахьалкхен пошлина, паччахьалкхен страховане хьисапе, ахчан - хІамай лотерея, чура заемаш йоххарах тІадоагІачун хьисапе доходаш хулга.

Халкъа боахамга Паччахьалкхен бюджетера дІададахийта лерхІ 32,6 млн. сом, царех капитальни вложенешка 16.5 млн. сом. Предприятей шоай средстваш а лоархІаш халкъа боахамга дІадохийтаргда 56.6 млн. сом, царех капитальни вложенешна 25,3 млн. сом.

Жилищно - коммунальни боахамга дІадодар 26.7 млн. сом хургда. Жилищно-коммунальни гІирсаш хьалдарга дІадохийтаргда 15142 эзар сом.

1982 шера 1981 шерарчул 2,9 процент дукхагІа ахча дІадахийта лерхІ социально-культурни мероприятешка. Царга дІадохийтаргда 127.2 млн. сом е бюджетера деррига дІадохийтачох 74.3 процент.

Халкъа деша учрежденеш лелаярга дІадахийта хьожадаьд 67056 эзар сом, из 1981 шерарчул 2333 эзар сом дукхагІа да. Керда школаш хьалъярга дІадахийта лерхІ 7.1 млн. сом, капитальни ремонт ярга — 2.3 млн. сом. Из а карарча шерарчул дикка дукхагІа да.

Культура учрежденешта финансировани яра хьожаду 9.1 млн сом. УнахцІено лоралра хьожадаьд 45.7 млн. сом, е 1981 шерарчул 2.4 процент дукхагІа.

НГІАССР Паччахьалкхен бюджете пенсеш, пособеш дІателара, цхьайола социально - культурни мероприятеш чакхъяхара 2.9 млн. сом къоастадаьд, хІаьта ерригача республике цу гІулакхашта хьожадаьд 101 млн. сом.

Социально - культурни мероприятешта дукхагІа ассигнованеш яро лерхІ царех бизза, эффективнегІен кхом беши пайда эцилга, бакъда из массаза а хулаш дац.

Шерагара шерага йиза кара ца ерзеш юс социкультура учрежденешта капитальни ремонт яра хьежаю средстваш. Цхьайолча учрежденей кулгалхой мела хилар бахьан оборуовани эцара хьожаль средстваш дІа ца йохийтеш юс.

Хоши да ларбая дукха учрежденеш болх бе аьттув кІезига болча цІеношка йолга. ХІаьта а подрядни организацеша карaерзаяц унахцІено лоралра учрежденеш хьалъяра хьежаю средстваш. УнахцІено лоралра учрежденешка боагІаш бола тІахьожам лоаттабац. санитарни транспортах пайда мишта эц хьаяц. Цхьайолча больницашна боагІача боарамагІа телац унахошта тела даа хІама.

ЦІенхаштта кхоачамбоацараш да культура министерствана карарча учрежденешка а. Хаддаза дукхагІа кулаш латт театрально - концертни учрежденешта хулаш дола зенаш. Культура министерства бе боагІа болх бац ший учрежденей структура эргайоахаш тоаяра.

Просвещени, культура, унахцІенон министерствашка мела латт ведомственни тІахьожам, цунна кара йолча учрежденешка де мел дезар даьдац социалистически доалахье лоралра.

ЦІераш яьхача министерствай кулгалхоша хьоца деза боахама - финансови балхага хьожийла. кхы тІехьа а ца доахаш ахчан средствашкхи материальни ресурсашкхи пайда эцача е йоагІа порядок ира де доагІар де декхарийла ба.

Паччахьалкхен доал дара органаш лелаярга бюджетера 1981 шера республике дІадахийта лайрхІад 4596 эзар сом да. Республика предприятешкен организацешкен доал дара аппарат лелаярга капитальна шера дІадохийтар 3213.5 эзар сома лоххи, пох моттигера доал долча предприятешнен организацешкен 418,5 эзар сом. КІезига торонаш яц доал дара аппарат дІахо эргайоахаш тоаяран цунга дІадодар лоххадаран. ХІаьта предприятей цхьабоцча кулгалхоша телхаю паччахьалкхен штатно - систени дисциплина. Алхха карарча шера 9 бетта гучалькхай штатен совгІа балхахой лелабеш йола 487 моттиг. Уж лелаберга дІадахийтад цхьа миллион сом гаргга ахча.

1981 шера йола Нохч-ГІалгІай АССР Паччахьалкхен бюджет кхоачашъяра ьяча анализо йиш хулийт бюджета доходий план 101.0 процент кхоачашъергьа аьна вывод е. Планови ерригга мероприятеш чакхйоахилга Іалашду. НГІАССР бюджете планал совгІа доагІаргда шин миллион сом гаргга. хІаьта СССР-и РСФСР-и бюджете — 8 млн сом, хІаьта иштта кходергда цхьа миллион сомал совгІа ахча.

Бакъда, промышленноста 18 отраслах 8 отрасло оборота тІерча налога план 2881 эзар сома кхоачашъяьяц Цу хьоихамех лоархІаьяьц «Чеченингушвино» объединении цун чхьагІара - коньячни комбинати, «Росбакалея» яха Нохч - ГІалгІай контора, «Ростекстильторг» яха Нохч-ГІалгІай база, моттигерча промышленноста предприятеш.

Дика дац накопленей боахачи пайдах бюджете хьачулучун планаш кхоачашъелга союзни РСФСР-и доал долча предприятешка. Иштта, «Грознефтеоргсинтез» производственни объединене 9 бетта ца боаккхаш бисаб 5786.0 эзар сом пайда, хІаьта товарни продукцега шийи дІабода мах 8860.0 эзар сома дукхагІа хилийтаб. Продукци хьаеча сихха ассортиментни хувцамаш дарагІа 310 эзар сом пайда ца беш а бюджета 331 эзар сом хьа ца луш а йисай электромеханически завод. Пайда бара план кхоачашъяьяц ацетонови заводо, Грозненски дулха комбинато, цементни заводо, «Чеченингушвино» объединене, цхьайолча совхозаша.

«Чеченингушплодоовощхоз» объединене финансови нарушенеш хулийт. 1981 шера бехча балхах пайда бала безача цаІи эха миллион сомал дукхагІа зе ду цо 1981 шера.

Дукха кхоачамбоацараш да НГІАССР юрта боахама министерства боахамашна. Укхаза 1981 шера зе дец болх бу 37-нех 27 колхозо, 18-нех 16 совхозо.

ДІабахача ийс бетта моттигерча промышленноста, кхачан промышленноста министерстваш, «Чеченингушстройматериалы» яха объединени, доагора промышленносте управлене лоархІаьяй продукци маьхала яккхара, товарооборота. къахьегама овсарлен планеш. Бакъда, производство вІаштІехьъаяккхарах, ассортиментагІа йола оданеш кхоачашъярах аьлча, уккази деррига а дика дац. ХІаьта из пайда бара планаш кхоачашъяра Іатъ.

Иштта, моттигерча промышленноста министерства 9 бетта пайда бара план 904 эзар сома кхоачашъяьяц. Цунна кара йолча объединенешка овсарле йоаца расходаш 555 эзар сома яй. Министерства кулгалхоша кхы гоа а ца деш предприятешна паччахьалкхен порядок оттае еза, хІаьта боахама зе дара бекхе бареш гуча а баха даьча зенех бола бекхетхам хьабеха боагІа.

НГІАССР бахача наха бытовой гІулакхаш деча министерства производственни низалаши материальни базен дегІаухашше а планови гІулакхаш делга кхоачашдац. 1981 шера 9 бетта бытовой гІулакхаш делга 94,3 процент кхоачашдаьд. ПланагІа доагІача 20 гІулакхах 14 дара план кхоачашъяц. 26 предприятех гІулакхаш дара план кхоачашъяьяц 18. Пайда бара план 193.2 эзар сома кхоачашъяьяц. Министерства предприятешка дукха моттигаш я квитанцеш а ца ядеш гІулакхаш деш, клиенташ Іехабеш. Бытовой гІулакхаш дара министерство кулгалхоша кхы тІехьа а ца доахаш шоайта карарча предприятешка беча балха тІахьожам чІоагІагІа лоатабе беза.

Моттигера доал долча промышленни министерствай финансови хьалаш леотІа хилара гаьна да. Банкен счетех дІа ца луш поставщикашй декхар, ший ханнахьа дІа ца тейха ссуде дукха доаллацарга. Цул бахьан да бухгалтерски кадраш каст - каста хувцалуш йолга, нормативел совгІа товарно - материальни хІамаш Іоаяр.

Ревизеши тохкамаша дара материалашта льча анализо хьахьокх соцдоалахье лораечара гІулакхаш дика доацилга. Алхха КРУ аппарато нарарча шера гучадаьккхад законегІа доацаш дІадахийта 500 эзар сомал совгІа ахча, 80,6 эзар сом лочкъадаьи эшаши долга. Къаьстта дукха финансови нарушенеш ю бахача наха бытовой гІулакхаш деча, жилищно - коммунальни боахама, унахцІено лоралра министерствашка.

Дукхача министерствашкарен ведомствашкарен ведомствай чура тІахьожам лоаттабелга гІулакхо дІа ма деха дац, пайда кІезига ю. Из эттара хьалха респотребсоюза, бахача наха бытовой гІулакхаш деча, моттигерча промышленноста министерствашта доагІаш да.

Даь дохкийча маьха зенаш ревизеша гучадаьккхад союзно - республиканские доал долча предприятешка.

ВорхІазлагІа хержача Нохч-ГІалгІай АССР Лаккхехьарча Совета йиъалгІа сесси

БАХАЧА НАЬХА ХЬАЛ-ТОРО ДІАХО ТОАЯРА

Капитальни гІирсаш хьалдеча хІама а цІенхаштта кхоачамбоацараш да. ГІишлон-монтажни балхаш де ма доагІа дика дац, ца даьр даьд лхаш дІаяздеш, отчет харцахьа йоахаш, балха алапен фонд дукхагІа дІаухийташ моттигаш я. 1981 шера гІишлош хьалъеча организацеша балха алапен фонд йоагІачул цхьа миллион сомах дукхагІа дІахийтай.

НГІАССР Лаккхехьарча Советага чІоагІъе дІачулу НГІАССР 1980 шерара Пачхьалкхен бюджет доходашта 180029 эзар сомах расходашта 172579 эзар сомах кхоачашдьярах йола отчет. 1980 шера бюджет кхоачашьхьай доходашта 101,9 процента расходашта 97,2 процента.

Шеко яц министерствай, ведомствай кулгалхоша, халкъа депутатий Советий исполкомаша производства торонех ма могга дукхагІа пайда эцара, кхоч бера режим чІоагІа лелаира де мел доагІар дергхиларах, предприятешен организацешен производственни финансови планаш кхоачашъяра лоаттабу тІахьожам чІоагІбергхиларах, халкъа эша товараш кхы тІа а дукхагІа арахецара, бахача наха ду гІулакхаш дукхагІа хилийтара тоараш лохаргхиларах а, 1982 шерара пачхьалкхен бюджет кхоачашьелга Іалашдергхиларах а.

НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАККХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПЛАНОВО-БЮДЖЕТНИ А КХЫЧА МАССАЗАРЧА КОМИССЕЙ А СОДОКЛАДАЦАРА

Вай республика Лаккхехьарча Совета с сесси чакхйоал, — аьлар Нохч-ГІалгІай АССР Лаккхехьарча Совета планово - бюджетни комиссе председателя депутата **А. Н. Воронкина,** — КПСС XXVI исторически съезд хиннача шера. Съезда решенеш практически чакхйоахауа лоархІаме хан-юкъ хилар КПСС ЦК ноябрьски (1981 ш.) Пленуми, КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лаккхехьарча Совета Президиума Председателя новкъоста Л. И. Брежнева цига даь программни къамаьл.

Республика къахьегамхоша, дерригача советски халкъо санна, бІарччея йизаш къоабалъю, хьаллоац ноябрьски Пленума решенеш, парте чурея араьхарен политика.

Планово - бюджетни кхыйолчеи массазарча комиссеша белгалду, КПСС XXVI съездо дІадехараща, СССР, РСФСР Лаккхехьарча Советий сессей решенешца хьалхе а лелаеш республика Министрий Совето, моттигерча органаша, министерстваша, ведомстваша, предприятеша, организацеша де доагІар ду цхьайтталагІча пятилетка хьалхарча шера республика плани бюджети кхоачашьяра.

Промышленни продукци маьхала кхоачаара цхьайтта бетта план республико кхоачашъяй 100,7 процент. Планал совгІа еннай 8,9 млн. сома маьха продукци, царна юкъе да хьадаь халкъа эша культурно - бытовойи боахамен дукха товараш. ДукхагІа да динала пачхьалкхен Знак йола товараш.

Цхьадола толамаш даьхад цхьайтталагІча пятилетка хьалхарча шера республика халкъа боахама кхыча доакъоша а. Цар торо елар республика къахьегамхой бахара хьал-торо дІахо айра гІулакхаш чакхдаха.

Комиссеша предложени йоалаю 1981 шера экономически социальни дегІадахара Пачхьалкхен план кхоачашъяра леламан бола Лаккхехьарча Совета соцам тІаьца.

Нохч-ГІалгІай АССР Лаккхехьарча Совета плановобюджетни кхыйолеи массазара комиссеш республика Лаккхехьарча Совета Президиумо тІадиллара хьалхагІа хьежай 1981—1985 шерашка Нохч-ГІалгІай АССР экономически социальни дегІайоалара Пачхьалкхен плана проекташка, 1982 шера — пятилетка шоллагІча шера планах бюджетех хьожамаша.

Массазарча комиссеша предложени йоалаю Нохч-ГІалгІай АССР Министрий Совето хьачуенна 1981 — 1985 шерашка Нохч-ГІалгІай АССР экономически социальни дегІайоалара Пачхьалкхен план чІоагІъе.

1982 шера экономически социальни дегІадахкара планага хьожаш комиссеша дашна доаргдоацаш лаьрхІар резервашт кхе а йоагІа оардагІахара чотагІа халкъа эша товараш 5 млн. сома дукхагІа арахецар торонаш лохилга. Министрий Совето уж кхы тІа луш йола заданеш дІаскъа еза министерсташта, ведомстваша, предприятешта.

Комиссе могаду 1982 шера республика экономически социальни дегІайоалара Пачхьалкхен план чІоагІъе.

1982 шера планаген бюджетаген хьожача хана цхьайолча министерствайи ведомствайи кулгалхошнара комиссей адресагІа цхьайола предложенеш дехараш кхачад. Планово - бюджетни комиссе уж предложенеш вІашагІ а теха Министрий Советага дІахьийтай къоастае а цар хьакъехьа я йоагІа решенеш тІаьца я аьнна.

Пятилетка шоллагІча шера республика планен бюджетен хьожамашка хьожаш плановобюджетни кхыйолчеи массазарча комиссеша теркам тІабахийтар торговли, общественни кхача лоаттабелга, бахача наха бытовойи коммунальни гІулакхаш делта, культурно - сердалон учреждений болх дикна тоабаша барг да хилара. Къаьстта уйла тІаьхийта йоагІа уж дешаш юрташка къоастадара, юрташка кадраш дІачІоагІъяра эшача хьалех цаІ ю доландаь. Цунца дувзаденна комиссешта хеточа, КПСС ЦК ноябрьски (1981 ш.) Пленумо дІа ма деха, республика Министрий Совето лаха еза юрт социальни дегІайоалара лоархІамо дешаш къоастадара кхы тІа шиъ миллион сом капаложенеш.

Комиссеша гІишлошъеча организацей кулгалхой уйла тІаьхийт наха чубаха цІенноши социально - культурни объекташ хьалъяра планаш тІа хьожаяь средстваш хараздагарах, уж шоай хантІаьхьа хьалъаьяхарех бола бехктокхам айбе безаш хилара.

Социальни дешаш къоастадар Министрий Совета, халкъа депутатий моттигерча Советий уйлан юкъмоттиге латта деза.

Комиссеша анализ йир республика Пачхьалкхен бюджете материалий. Уж экономически социальни дегІадахкара планаша ма лахара а чакхъяха лерхІа ерригна мероприятеш кхоачашъяра финансови ресурсаша Іалашъеш а я. Бюджета расходех 70 процентал дукхагІдар социально-культурни мероприятешка дІадохийташ да.

Предложени йоалаю 1982 шерара Нохч-ГІалгІай АССР Пачхьалкхен бюджет доходашта расходашта 170585 эзар сома чІоагІъе а Нохч-ГІалгІай АССР Пачхьалкхен бюджетах дола Закон тІаьца а.

Комиссеш хиттта хьежар 1980 шерара республика Пачхьалкхен бюджет кхоачашъярах йолча отчетага, хІаьта Нохч-ГІалгІай АССР Министрий Совето хьачуенначе суммашта ма чІоагІъе предложени а лу.

БІарччача мехка а Российски Федераце а санна, вай республика экономически социальни дегІайоалара цхьайтталагІча пятилеткан 1982 шерен планаш нийткъа ло я, бакъда, реальни а я. ХІаьта уж кхоачашъяра, КПСС ЦК ноябрьски Пленуме Л. И. Брежнева белгал ма дарра, — йизаш шолха, кхолха даха, боахам лелабара стили методаши эргайоахилга сихде деза. Министерствайи, ведомствайи, предприятейи, организацейи, колхозий, совхозий, кулгалхоша, моттигерча Советаша дІенхаштта выводаш е еза пятилетка хьалхарча шера хинначу кхоачамбоацарех.

Планово-бюджетни кхыйолчеи массазарча комиссеша цхьайолча министерствашшта ведомстваштех чІоагІа критика йир Іилма-технически прогресса нарагІдаьнаараш юкъехуалиля желелараха, керттерча производственни фондех, къахьегама, материальни, финансови ресурсех пайда во эцарах, шоай бокъонех кІеэнта пайда ийбарах, боахам тесса лелабарцеи ца доагІача рупияш дІаяхийтарцеи тоъал болаш къовсам ца лоаттабарах.

Заседание белгалдир дукхагІча хана тІахьожам лоаттабеча организацеша еш йола проверкаш анализаш эффективни ца хилар, моттигашкара гІулакхаш долчча тайпара гуча ца доахаш хилар, шоай документаш тІа доакхий, юкъара кхоачамбоацараш мара хьа ца хьокхилга, кхоачамбоацарий бахьанаш гуча ца доахилга, хьадда бехке бараш яьа ца хьонхилга.

Комиссеша министерствайи ведомствайи кулгалхой теркам тІабахийтар продукци маьхала кхоачара план фуннагІа дІа а кхоачашъе гІерташ боахам лелабеча долча цІенхаштарча кхоачамбоацара. Из бахьан долаш дукхата предприятешен организацешен кхоачашъяц къахьегама овсарле айар, [illegible] дІеладир лохдар, плана тІа оттабаь пайда бар санна дола лоархІаме хьокхамаш. Бюджета хьалхашкара шоай декхараш кхоачашдац дукхача предприятеша.

ЦхьайтталагІча пятилетке республика агропромышленни комплекса доакъошта йоккха ресурсаш хьожаю. Массазарча комиссеша юрта боахама а, продовольственни программа кхоачашъеча дакъа лоацача кхыча а министерствашта ведомстваштех, халкъа депутатий Советий исполкомашта могадаьд керттера уйла лоаттаех, къаьстта хила дехнача докъадаьчол лаьттаех, органически минеральни удобренеех, машенеи механизмашеи дикагІа пайда эцара, юртбоахама культурай хьувзьаш хьайбай продуктивности айра, продукци эцара план кхоачашъяра тІаяхийта. Уж декхарийла я юртбоахама продукци ца йоа тилга, чуэцача, транспортировка еча, дІаоттаь лоаттагІча а чанйоахача а хана тІа йоалта кІезигдар Іалашдергдола мероприятей комплекс оттае а чакхъяккха а.

АргІанарча декхарех цаІ да хьайбашка дина Іа доакхийтилга, 1982 шера лахка хьувзьам бахкхара деррига балхаш дика чакхдоахилга.

Баха нах кхачанца Іалашбеча бокха лоархІам болаш да граждански шоай боахамаш, предприятейи организацейи гІонна дола боахамаш. Республика продовольственни ресурсаш дукхагІа хилийтара йолча цу торонех бизовагІа пайда эца беза.

Комиссеша министерствашта ведомствашштех могадаьд Іалам лоралара мероприятеш чакхъяхара тІахьожам чІоагІагІа лоаттабе.

ДОКЛАДЕХ ЙОЛА ПРЕНЕШ

Докладаш чакхъяьлча пренеш йолаелар. Депутаташа дийцар автономни республика болхлой, колхозхой, интеллигенци КПСС XXVI съезда решенеш кхоачашъеш хьинаре къахьегаш хиларах, карагІдаьннарий боагІаш бола мах а беш чІоагІа теркам тІабахийта дийцар цхьайтталагІча пятилетке кхоачашъе еза заданеш.

ЧІоагІа а юрта болаш я дийцар сессе КПСС ЦК ноябрьски (1981 ш.) Пленуме решенешц Пленуме новкъоста Л. И. Брежнева даьча къамаьлацара установкаш кхоачашъяра наькъий хьакъехьа, производства эффективности балха динали лакхъяра йолаш йолча торонех пайда мишта эца беза.

Къамаьл де дош делар Грознински горисполкома председателя депутата **В. М. Шамардина.** Цо дийцар цхьайтталагІча пятилетка хьалхара шера Грознерча къахьегамхошта карагІдаьначча толамех. Промышленни продукци хьаярен маьхала кхоачарен 11 бетта план 100,5 процент, къахьегама овсарлен план — 100,7 процент кхоачашъяь. Чакхъяьккхай керда техника балха юкъейоалаярех технологически процессаш эргаьла тоаярен, арахецача продукце динал тоаярен цунах дІадодар кІезигдарен мероприятей бІарчча комплекс. ДІадахача шераца нийсдича кхо процент лаккхбеннаб халкъа эша товараш хьадара боарам. Быта служба предприятеша цу юкъа бахача наха 12 миллион сома боарам болаш е 1980 шера дайчул 5,7 процент дукхагІа гІулакхаш дьяд.

Укх сессе юкъийта отталыча республика халкъа боахам дегІабоалабара пхе шера планагІа промышленни производство боарам городе лакхбе лаьрхІаб 10 процент, къахьегама овсарле 4,6 процент лакх а еш. Халкъа эша товараш 4,6 процент дукхагІа арахецаргда, хІаьта пятилетка чакхйоаллаш цар боарам 256 миллион сом е хургба, культурно - бытовой гІулакхаштех боахамаш эша товараш — 74 миллион сомага кхоачаш. Хьалхашка оттаду, декхар да халкъа эша е боахама гІулакхашта эша товараш ара ца хецаш городе цхьаькха а предприяти хургйоацаш. Цу гІулакха дукхача предприятешкен объединенешкен дукхача наха хеташ дола товараш арахецаш йола цехаш, участкаш хьалъе а йолаш ярешта реконструкци е а лерхІ. Цхьабакъда, из декхар кхоачашдеяга эсала лел, эттара хьалха «Грознефтеоргсинтез» яхача, художественни промыслай объединенешка, «Красный молот», «Трансмаш» яхача заводашка, кхыча предприятешка.

Депутата чІоагІа теркам тІабахийтар капитальни гІишлошъяра гІулакхий анализ йра, дийцар городерча предприятешкен организацешкен гІонца дола боахамаш дегІадоаладарца дувзаденна дешаш. Пхе шера городе алхха наха чуІе цІеноаш хьадарга дІадахийта лаьрхІад 120 миллион сом, эксплуатаце дІадала лаьрхІад 600 эзар квадратни метр наха чуІе цІеноаш, хьалъе лаьрхІад 4356 моттиг йола школаш, 6690 моттиг йола детсадаш яслеш, унахцІено лоравра объекташ хьалъеча 19 миллион сом, коммунальни гІулакхашта эша объекташ хьалъеча — 21 миллион сом карадероаде.

Парте горкомон горисполкомон города предприятешкен организацешкен гІонна дола боахамаш дегІадоаладара шерра программа оттаьй. «Грознефть», «Грознефтеоргсинтез» яхача объединенешка, общественни кхачан управлене вІашагІдехкача гІонна долча боахамаша тІехь-тІехьагІа дукхагІа йоах хьайбай продукташ. Хьалъяй дукха теплицаш, цхьайолча предприятешца Іамашка чкъаьрий леладу. Бахача наьха гІонна дола боахамаш дегІадоаладара сомий бешамаштех хьасбешамаштех лаьрхІа горсовето наха хьожадаьд 30 гектар гарта лаьтта, доакъашка даьгІемашта лаьрхІа — 300 гектар. Цхьабакъда, уж декхараш хІана а доагІача тайпара кхоачашдац. ЛертІа вІаштІехьдаьккхадац бешамаш лелаераша хьалкхеьсойола продукци: сом, комараш, баьцадарараш царгара хьацара гІулахх; вІалла а вІаштІехьдаьккхадац моттигашка инвентарь химикаташ йоххилга.

Дохкхий а бехктокхаме а декхараш да цхьайтталагІча пятилетке Шелковски районерча къахьегамхоша кхоачашде дезараш. КПСС райкома хьалхарча секретара депутата **В. Г. Табацкова** ше къамаьл деш аьлар, юкъъера лаьрхІача шера йоаккхаш йола юртбоахама продукци 23 процент дукхагІа хургья, керттерча производственни фондашка дІададахар юхаметтаоттилга 10 процент лаккхургда, кІезигагІа хургда хьалдаь далапза долча гІирсий боарамаш. Юрта боахама традиционни дола доакъош дегІадоаладаь ца Іеш районе шера 200—300 тонн дулх доаккхаргдолаш бройлераш лелае «Птицепрома» системера боахам билла беза аьнна хет тхона, цІенхаштта вІаштІехьдаккха лерхІ буровиний. «Плодоовощхоза», колхозий, совхозий низаш вІашагІ а теха промышленни хьисапе чкъаьрий леладелга, термальни хих пайда а эцаш баьцадараш леладе теплицаш хьалъелга. «Скотопром» яхача объединенерча «Карагалинский» совхоза база тІа дулх даккхара боахамий юкъара кооперация юкъейоалаелга. Нийса хургдар районе кхаьнхий-кетарий фабрика хьалйича.

Депутата хьовхадир иштта йоачаш кІезига хулаш. ЧІоагІа мух хьенкхаш хиларах лаьтта леладе кхераме я малача зонера юрта боахам дІахо дегІабоалабарах доле дукхха дешаш, шийна бакъахьа хетар дийцар хиш дехнача лаьттаех пайда эцилга тоадарах, хьайбай продукташ дукхагІа яхарах, доакъараш кийчделга шердарах. ЦІенхаштара халонаш духьала уттт хьайбай фермашка оттае оборудовани ца тоъаш хилар бахьан долаш. Кхоачам хиллал низалаш ца хиларахи транспортни доакъераш кийчдеш йолей техника кІезига хиларахи торо хилец дикагІа йолча ханашка доаккъераш Іалашдарен кийчдареи производственни операцеш кхоачашъе. Из проблема керди а яц, сихагІа къоастайича бакъахьа а я, аьлар депутата.

Халкъа наьхара материальни культурни боарам лакхбеча, аьлар оратора, лоархІаме моттиг дІалоац наха чуІеза цІеной фонд шерьяро. ТІехьарча шиш пятилеткагІа из фонд районе геттара кІезига дегІаеной. Колхозашка геттара кІезига хьалду цІеноаш подрядчика гІишлон материалаши ца хилар бахьан долаш. Цунца дувзаденна кадрай гІулакх чІоагІа во латт «Чеченингушвино» объединене совхозашка.

Цул тІехьагІа къамаьл дир Наурски районерча «Притеречный» яа леладеча совхоза воккхагІволча яа Іуно депутата **А. А. Азимова.** Тха боахамо, аьлар цо, толаме кхоачашъьй иттлагІча пятилетка заданеш. Хьайбаш леладерий балха хаоттама хьалаш хала хиннадале а паччахьалкхенга шурей дулхи дохкара йола кердача пятилетка хьалхарча шера план кхоачашъергъл. Цу даькъе, бакъда, тха хьайбаш леладерашта довкха гІулакх карагІдаьнилга.

Районерча дерригача яа леладеча боахамий а санна тха совхоза а керттера дарех да бурунин даьгІенаш тоаелгеи цун ларда тІа доакъара база чІоагІъелгеи. Из дош хІанз хьалхарча плане уттадеш а сихха къоастаде дезаш а да. Из гІулакх тІехьадоаккхе зе хилар кхерам ба. Тханцига хІанз вІашагІъеллай шиш бІаь гектар йола оазисни орошене эттара хьалхара опытни участок, хІаьта цу наькъагІа дІахо дахача бакъахьа хургдар Наурски Надтеречни районашкара дерригна боахамаш. «Притеречный» совхозе говрен лелаелга юхаметтаоттадира ахтара хьалхара гІа боаккхаш ба, хІаьта, хоаш ма хиллара, из декхар кхоачашде тхона могаргдац доакъара чІоагІа базе вІашагІъеллача мара.

ИттлагІча пятилеткерча дамьва балха цхьайолча итогий хьакъехьа дийцар ше къамаьл деш бувзама производственно - технически управление начальника А. З. Ханта. Цо, белгала аьлча, хоам бир, кердача керттерча фондашта реконструкци ярен уж болх бе йолаллийтарен балхаш дІахо даь хиларах. Уж фондаш цу пятилетке 14,5 миллион совгІча сома маьха дукхагІа хилар, е бархІлагІча пятилеткечул бархІазаен кІеслагІча пятилетечул шозаен дукхагІа. Цо йиш хилийтар цхьайтталагІча пятилетке бувзам дегІаахара темпаш лакхъяра лард йолла. Карарча пятилетка хьалхарча шин шера болх бе йолайолийтаргья 15 миллион совгІча сома маьха бувзама керттера фондии, вешта аьлча иттлагІча пятилетка дерригача шерашка болх бе йолаллийтарех дукхагІа.

Республике бувзам дегІакхуалара темпаш сихъярца цхьана тоадеш хиннад деррига керттера экономически хьокхамаш. Белгала аьлча, 1980 шера Іалашдаьд фондашна юха хьалур алсамдоаккхилга. 1983 шера юкъье дена из процесс даим иштта хургья. ИттлагІча пятилетка шерашка къахьегама овсарле 35 процент лаккхъеннай, алсамъяьннача продукце яе даькъах дІь дакъа къахьегама овсарле лакхъяра чотах хьадаьд.

Цунца цхьана, тха балха тІа хІанз а къоастадаьша дисадешаш кхоачамбоацараш да. Из бахьан долаш хила дезача тайпара дац бувзамо деш дола гІулакхаш дукхалга а дикалга а диллача. Дукха летть тхога Грозне санне, иштта республика районашка а нийайоазув, корреспонденцеш, телеграммаш шоай хинналга дІа ца кхоачарах.

Къоастаьчул тІехьагІа бувзама болх тоабе йиш хургйолча проблемах ше дувзаш депутата белгалдаьккхар республика городашкен юрташкен улицай цІераши цІеной номераши лертІаллазаш, бувзама отделенеш чуйола мегаргдоаца цІеноаш хувцаш Грознера АТС-7 я бувзама кхыйола объекташ а хьалъелга сихдаза даре ца хилар. КІезига йоацаш халонаш довкха аулами тІаоттаду бувзама гІишлош хьалъечен лаьттанцара балхаш дечен хана тайп-тайпарча гІишлошьеча, коммунальни, боахама организацеша а хІаьта иштта къаьст - къаьстача наха а. Цу тайпарча хІамаща лаьрххІа къовсам лоаттабе беза ха хиннай мотт сока, закону цу хьакъехьа мел аар [illegible].

Ше къамаьл деш районна гІулакхехи планаш дийцар КПСС Урус - Мартановски райкома хьалхарча секретара депутата **А. Д. Катериско.** ИттлагІча пятилетка шерашка ахчанца лаьрхІача районна керттера фондаш 5 миллион сом совгІа дукхагІа хиннай, 2,5 миллион сома маьха юртбоахама техника еннай тхона. Цу юкъа болхлойн гІулакхерча наьхен алани 33 процент хІана хиннадац аьнна дукхагІа хиннад, къахьегама овсарле лаккхъеннай, чакхдоахаш гІулакхаш да юртбоахама производства эффективность дІахо лаккхъяра. Укх шера районерча лаьтта леладераша хаоттама хьалаш аьрдагІа хиннадоллаше а. тоъал дика толамаш даьхар. Района дукхача совхозаша дика тІехкхоачашъяй пачхьалкхенга ялат дохкара планаш, хІаьта районо, бІарчча хьанийцача, Даьхен амбарашка тессад 13 эзар тонн ялат. планагІа 11 эзар тонн тесса дезача метте, вешта аьлча 1980 шерарчул 37 процент дукхагІа. Цу гІулакха аьттув баьккхаб юртбоахама культураш кхеяра индустриальни технологе. Цо районага йиш хилийтар чоалханета хьалашка хІара гектара тІара 24 центнер хьаькІаш яха. Района хьайбаш леладераша дизза жоп лу парте кхайкадаьча «Хьайбай боахам — тахан юрта ударни фронт» яхача лозунга. Фермай болхлоша квартальни планаш кхоачашъелга Іалашдаьд хьайбай продукци кийчъяра. Шеко йоацаш кхоачашъергья пачхьалкхенга дулх, шура, фуэш дохкара шера планаш а.

ХІанз районерча къахьегамхой гІулакхаши уйлаши боахама шу толаме чакхдаккхара, пятилетка шоллагІча шера дика болх бара хилане дарг мел довха хьалаш вІаштІехьдахара тІаерзаь я.

Из къамаьл деш массехк предложени елар оратора республикерча планаш увттаеча органий болх тоабара.

Ше къамаьл деш «Промавтоматика» НПО опытни завода слесара депутата **А. Д. Коняхина** аьлар, объединене коллектива, КПСС ЦК ноябрьски (1981 ш.) Пленума решенешца, цига ше къамаьл деш КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лаккхехьарча Совета Президиума Председателя новкъоста Л. И. Брежнева хьалхальхача положенешцен выводашцен хьалхле а лелаеш толаме кхоачашъе лаьрхІад цхьайтталагІча пятилетка хьалхарча шера планаши социалистически декхараши. Товарни продукци маьхала кхоачара цхьайтта бетта заданеш хьалхха кхоачашъяьй, планал совгІа маьхала яьккхий 140 эзар совгІча сома маьха продукци.

Карарча пятилетке товарни продукци хьаяра объем 9,5 миллион сомага кхачалца лаккхъе еэш я объединене, вешта аьлча 37,5 процент дукхагІа хул из. Производственни мощносташта реконструкци е а уж шерьяе еэш декхар латт тхона хьалхашка. 1982 шера а пятилетка дІахорча шерашка а объединене дегІаухаргъя социальни гІулакхашта а. ХьатІадоагІача шера НПО болхлой берашта лаьрхІа берий беш эксплуатаце дІалла а чуІе цІеноаш хьалдара хьахийцача 200 эзар сомах пайда эца а безаш я Нохч-ГІалгІай гІишлошъяра управлени. Валхий йоккхий объемаш я кхоачашъе еэаш пятилетка дІахорча шерашка а. Республика гІишлош еча организацеша шоай декхараш кхоачашдарга а хьалхашка латта гІулакхаш чакхдалара тхоашта новкъостах дарга а догдоахаш да тхо.

ДІахо депутата критика йир Октябрьски районе лахкеьа бахача мехидаьттахой бытовой хьалаш тоадара е йоагІаш йола йоакхо ца ечa, чуІе цІеноаш, водопроводни линеш тоаяра дешашка во хьожаш болча «Октябрьнефть» яхача мехидаьттагазови управленей «Грознефть» яхача объединеней, хІаьта иштта «Центроспецстрой» а кулгалхошта, хьаннайнадир районе реконструкци ярен из тоаярей гІулакх тІатеІІа чакхдаккхар шийна ловлга.

Республика мехкадаьтта доалла керда моттигаш лахарех из довзхилга цхьен бораьмга кхоачашдарах беча балха шоай коллективо юкъевхьача даьнъах дийцар Старогрознески бурув тохара балхий управлене начальника депутата **Ю. А. Лутовинова.** Управление отте а аь, чакхйоахаш я керттерча дакъе бурувтохара балхий эффективность лакхъяра, скважинаш хьалъелга сихдара, аварешкІезига хилийтарех е кхыча балхашна дІеухийта хІеззиъярах, перспективни йола скважинаш чакхъяхара терко яра тІаерзаь йола организационно - технически мероприятеш, аьнна хоам бир цо. Кхоана ер сесси хьаелл ахкаш № 1 — Ханкала яхача моттиге лаккхерча меларча тІевнашка 5460 метр кІоарга бурувтехача Г. Ф. Рошков керте латтача бригадае кийчъяьча скважинера йоакха мехкадьтта кІеж тохай. Цунца цхьана хьагучаьккхар мехкадьтта доалла керда моттиг. ГІулакх санах латт аьлча, из латт цига мехкадьтта мел дукха да хараш цу моттига эксплуатаци ярахи.

Цхьадола толамаш даьхад оаха скважинаш хьалъяра дІайоахийта ха лоацъяра даькъе а. Из деррига хьахкхар шера 5 эзар метр кІоарга бурув тохаран цхьан шерен ах [illegible] скважина болх бе йолаллийтарен тІаерзаь бурув деттача бригадаша социалистически ях лоаттаяр бахьан долаш. Управлении бІарчча хьанийцача во дац 11 бетта цо даьха технико-экономически хьокхамаш а. Бурувтохара плани 106,6 процент кхоачашъяьй. 12 скважинана тохнам баьб планагІа йоагІар 7 мара йоацача. Бурувтохача планоенчул 1,8 процент лакхагІа хиннай къахьегама овсарле. бурувтохара пайдана дІайохийтача хана структура тоаьй.

Тха управлене, аьлар дІахо депутата, цІенхаштта теркам тІауххийт цхьайтталагІча пятилетке коллектива социально дегІайоалара план кхоачашъяр духьа. Коллектива социальни структурех техническе прогресс дегІайоалара чакхъяккха лерхІ шерра программа. Керда техникех технологии юкъейоаларца, халача балхашта механизаци автоматизаци ярца кулгнара балхаш ду болхлой дикна кІезиглургба. Цхьайола мероприятеш чакхъяха лерхІ къахьегамхой санитарно-бытови хьалаш тоадара.

Оаха кхетаду уж декхараш тхоашта кхоачашдулургдолга, нагахьа санна оаха долаш долча кхоачамех бизза пайда эце. производство дикагІа вІаштІехьйоаккхе, болх эффективнегІа бой.

— Тха механизировани колонна коллектива, — аьлар Шалински районерча ПМК-920 комплексни бригада кулгалхочо депутата **А. С. Закриева,** — беррига советски наха а санна чІоагІа дегаш гІоздаьнна болаш тІайцар КПСС ЦК ноябрьски (1981 ш.) Пленума решенеш, цу пленуме КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лаккхехьарча Совета Президиума Председателя нов. Л. И. Брежнева даь къамаьл, СССР-ен РСФСР-ен Лаккхехьарча Советий сессей решенеш. Мехка экономика дегІайоалаеча даькхача толамаша, 1982 шера а бІарччча пятилеткана а йолча планаша дІахо йодача хана кхы а дикагІа къахьегара тха бІубоаллийт.

Тха коллективо толаме кхоачашъю шоай планаши социалистически декхараши. ГенподрядагІа йола план 19 ноябрь хьатІеххачалехьа кхоачашъяь даьлар. Шу чакхдалалехьа планал совгІа кхы тІа а пайда эцаргба 300 эзар сомах. ХІанз тха бригада болх беш я Къулбаседа-Кавказски бройлерни птицефабрика хьалъеча. Тхона хьалхашка латтараш чоалхаяен бехктокхамеи декхараш да — укх бетта фабрика хьалхара аргІа болх бе йолаллийта ма тха, хІаьта шоллагІа аргІа — 1982 шу юкъеккхачаш. Цу декхарий лоархІам дика бовзаш хьакъехаш бе бригадера берриге болхлой. Тхоай торонаш а хьена, оаха дечхий декхараш тІанйцад — тІадоагІача шера план Нохч-ГІалгІайчен автономе 60 шуи нохчийн гІалгІайн халкъаш шоай лоІамагІа Россена юкъеъдаха 200 шуи дузаш кхоачашъергъя, аьнна. Цу декхарех бригада лоархІаергъя.

Трибуна тІа я Сунженски района XIX партсъезда цІерагІа колхоза Іаьсий леладер депутат **Н. М. Чеботаева.** КПСС ЦК ноябрьски (1981 ш.) Пленума, СССР Лаккхехьарча Совета ялхлагІча сессе документаша, аьлар цо, советски наьха творчески хьІоари низи чІоагІа айду, белгалъяь планаш кхоачаш а тІехкхоачаш а яра бола цар безам совбоах. 1981 шера тха колхозе 3780 тонн шура яккха а цоя 3190 тонн пачхьалкхенга йоккха а лаьрхІадар. ХІаьта тахханара ди тІакхоачаш 3571 тонн яккха а 2094 тонн йоккха а вІаштІехьдаьннад тха. ПланагІа йоккха дезар 440 тонн долча дулх 392 тонн дехкад. Пачхьалкхенга хьайбай продукци йоккхара планаш кхоачашъяра мел яаа хьалаш хьедаьд колхозе. Пачхьалкхенга ялати баьцадарараши доккхара шера планаш кхоачашъяьй.

Депутата теркам тІаевер юрта кадраш дІачІоагІъяра дешна. Из проблема къоастаяргйолаш я, нагахьа санна нах чубаха цІеноаш хьалдой. Из иштта дале а дІанхача пятилеткагІа колхозе бахача наха цхьа квадратни метр цІеноаш хьалдаьдац. Станице бахачарна больница яц. Иштта эшаш я тхона амбулатори а, из чуйола [illegible] даьтта агарца аварийни хьале хилар бахьан долаш. Из хьалъелга тІадиллаар тха XIX партсъезда цІерагІча колхоза, бакъда цун правлени уих нахарча пятилетке амбулатори хьалъе лерхІаш яц.

ИттлагІча пятилетка шерашта Грознески авиапредприяте коллективаша белгала хиннад, — аьлар ше къамаьл деш Грознески авиаотряда командира депутата **Г. А. Крутикова.** 1976 шера эттара хьалхара аргІа дІаелла йола аэропорта комплекс хьалъяро торо хилийтай ТУ-134, ТУ-154 яха самолеташ хаддалза Грозне Іохуийта. Аэропорт дени-буси хаддалза болх бе йолаеннай, дешна дукхагІа ба болх беш бола нах а. Планово-убыточни йолаш хинна предприяти хІанз пайда луш я. Пятилетка шерашка керттера хьожам — наькъ бара кхерамзле Іалашъяр — кхоачамбе торо хиннай, хадал хьалха кхоачашъяьй плани социалистически декхараши. Оаха мел могар ду 1981 шера план кхоачашъяра. Иштта хадал хьалха кхоачашъяьй халкъе боахаме авиацех пайда эцара задани. Цхьабакъда, деррига а иштта аттех чоалхане доацаш - къоасталуши дац тха. Пассажираш дІа-юха кхуалилга шоана лакхде, керда районаш йолаллийта, дегІаехара боарам дикка лакхбе йиш йолаш да тхо. Цхьабакъда, тхоай торонаш бизза пайда эцаш лелаяц оаха хьалъеш латта аэровокзал тІехьаьлар бахьан долаш. «Орджоникидзетрансстрой» яхача тресто шер-шера аэропорт хьалъяра програмка кхоачаш ца еш ют. 1981 шера планагІа 1 миллион сом гІишлон-монтажни балхаш де дезаш хиннача кхоачашъяраш алхха 500 эзар сома боараме мара дац. Де мел доагІар де деза юбилейни торжестваш — республика автономе 60 шу дизари Нохчийчен ГІалгІайчен шоай лоІамагІа Россена юкъе яха 200 шу дизари тІакхоачача хана аэровокзал хьалъяь йоаннхаргйолаш.

Авиатораш юртарча къахьегамхошта нийсса белхтокхаме ба хьувиьаша кхела. Цхьабакъда, авиаце дезг дола новкъостал масса хана а хилац ший хаинахьен дикен. Фу да балха новкъа дар? Шерагара шу ма доал кхоачаш ца еш юс чІоагІа кІийле йола взлетно - посадочни полосаш химикаташ лелаяра йола складаши хьалъяра оттаь заданеш. Во кхоачашу удобренеши коача химикаташ тІайоттача средстваша Іалашдара балхаш. Практически лаьрхІача республике йолаш яц лакха овсарле йола погрузчикаш. Шелковскойи Наурски районий дукхагІйолча колхозашкарен совхозашкарен дІанйккхача, хІаьта цига самолеташта гІулакх дара йола массазра бригадаш вІашагІъехкий. Цу дерригенна балха йоккха дукъаленаш ю, самолеташ лелара график телхаш, балха дикал лохъю.

ЦхьайтталагІча пятилетка планаш толаме кхоачашъяра тІехьа йоарханьча Ерриговски социалистически яхь юкъе а яха хоадам болаш толамаш даьхад Малгобекски района къахьегама коллективаша. Хьалхарча муггІара я «Малгобекнефть» яхача нийсдаьлдаттен гази доаккхача управлене, Вознесенски газ чакхйоахача завода коллективаш. ХІанз пхе предприяти, 30 совгІа цех, участок, бригада пятилетка шоллагІча шера чотагІа болх беш я. Къаьст-къаьстача совхозашка, бригадашка, юрта боахама болхлоша ялат, шура, дулх, комсаш, гечараш, кхыйола культураш кийчъяра дІалла кхоачашъяьй.

Района экономика тайп-тайпарча сферашка карагІдаьнна цхьадола дика гІулакхаш белгал а даьха Малгобекски горисполкома председателя депутата **С. С. Хасиева** дийцар долаш дола кхоачамбоацараши къоасталаьна йола проблемаши, керттерча даькъе производствана интенсификаци ярцех эффективность лакхъярцех юкъесина ярах. Юрта боахама продукташ яхара боарам а уж кийчъелга а таханарча дено дІадехараша хьежна дац. Района лоархІаме дарех доаш да комсаш лелаелга дегІадоаладар. Уккхаза чІоагІа лоархІамо да кадрай проблема къоастаяр, кхы а чІоагІагІа тІатеІІа шелал дикагІа лоеш дола, кулг нара балхаш кІезигагІа де деза комсий сорташ юкъедоаладар. Цхьабакъда, совхозий, «Чечингушвино» яхача объединене кулгалхойи специалисташи уж дешаш сихха къоастадеш бац. Районерча совхозаш Іалашъяц дІакъувлаш долча комсий сортий дІайоІача материалаца, хІаьта геттара кІезига кхоачаш иштта шелал лоаш долча сортий гечараш. Депутата оттадир город Малгобек дІахо дегІайоаладарца, тІеххьарча хана дукхагІа хулаш дола толхамаш дІадаларца дувзаденна дукхаа [illegible].

Республика бытовой гІулакхаш дара система трикотажни производство дегІайоалар хьаькокхаш йола данний йоалайир ше къамаьл дии бахача наха бытовой гІулакхаш дара министерства «Трикотажбыт» яхача объединене вазальщица депутата **М. И. Кулышина.** Тахан а тІехьа яла йиш я къова отрасль йоккха тІехье йолаш я аьнна. 1980 шера республике бахача наха трикотажни изделеш хьеш а ремонт еш а 1975 шера хиннчул 4-зза дукхагІа, хІаьта юрта — 11-за дукхагІа гІулакхаш даьд. Из да бытовой гІулакхаш дара деррига тайпаш бІарчча хьанийцача 1,4-зза мара лакхденна доацаш [illegible] а. ЦхьайтталагІча пятилеткагІа трикотажни изделеш хьаярей ремонт ярей боарам 1,5-зза лакхъе лаьрхІад. Из бокъонца кхоачашде могаргдолаш гІулакх да. ХІанз объединене болх беш я трикотажни изделеш хьеши ремонт еши 13 тайнара бахача наха гІулакхаш деш йола 12 ательеи цехи.

Объединене чІоагІа теркам тІабохийт йоагІача тайпара социалистически яхь вІаштІехьйоаккхара. Ерригна ательешки цехашки шоайла яхь лелаеш я, коллектива дукхагІа болча членаша шо-шоай социалистически декхараш тІанийцад. ЙоагІаш йола моттиг дІалоацаш да объединене хьехамчал — болхлой кадраш кийчбера, бахача наха деча гІулакхий динал лакхъяра, къахьегама овсарле лакхъяра лоархІаметагІа йола рычаг. Къамаьл чакхдоаллаш депутата дийцар объединене балха новкъарлеш йолча цхьайолча хІонех.

Докладех хиннача преннешна иштта къамаьлаш дир Грознески района 1-ча Мая цІерагІча колхоза тракториста **В. Н. Пронина** Назрановски райисполкома председателя **А. Х. Аушева.**

Дийцача дешаех дола новкъонаши соцамаш тІайцар Лаккхехьарча Совето.

* * *

Цул тІехьагІа Лаккхехьарча Совет хьежар Нохч-ГІалгІай АССР Лаккхехьарча Совета Президиума состава хувцамаш дара хьакъехьарча [illegible] шага. Лаккхехьарча Совето НГІАССР Лаккхехьарча Совета Президиума члена декхарех мукъавалийтар депутат А. А. Мальсагов нахашта йолча НГІАССР Пачхьалкхен комитета председателалла из хьожаведа дувзаденна. Республика Лаккхехьарча Совета Президиума членалла хержар депутат **А. А. Макиев.**

НГІАССР Лаккхехьарча Совета Президиума сессешта юкъерча хана арадаьха Указаш чІоагІдара хьакъехьа доклад йир Нохч - ГІалгІай АССР Лаккхехьарча Совета Президиума секретара **И. Я. [illegible]**.

Лаккхехьарча Совето тІайцар Нохч-ГІалгІай АССР Лаккхехьарча Совета Президиума Указаш чІоагІдарах бола соцам.

Цу тІехь ший болх чекхбаьккхар Нохч - ГІалгІай АССР Лаккхехьарча Совета йиъалгІа сесси.

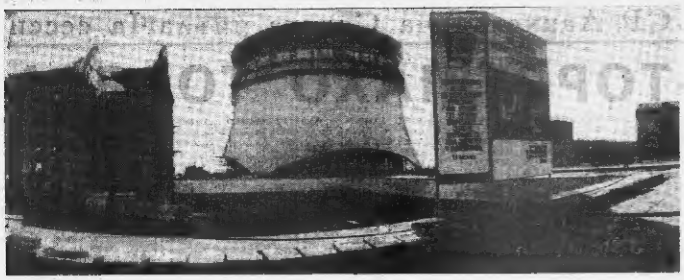

Сийлахь-доккхача деналерча гIулакха хетаъ

Турпал-город Волгограда центре Волга лакхача берда йисте хьалъоьш лаьт «Сталинградски тIом» аха мемориальни комплекс. Шийтайпара тергала здание чу Грекова цIерагIча студе художникаш панорама хьалра балхаш цийндоккхаш ба. Панорама здание центрерча буро хьасалерча кхесташ тIаьоьлача лагIаш тIа гIолла лакхехьа хьалтIаьаьначча зрителана Волга тIа хиина сийлахь-боккха тIом чаьхбоалача хана этта сурт бIаргагургда.

120 метр дIоахалш 16 метр лакхалш долаш йолча панорама холста тIа бIаргаго йиш я 40 километр гаьна гоьнга хиначча тIема сурт.

Панорама ше йоаццаш зрителашта хьалхашка гуш хургья предметийн план: транишеяш, юхейнса йохаьъ тIема техника, герзаш, даьга лаьтта, пхорчий гаргаш.

Панорама здание фасадана а чухьнахьа а чуйнна отделочни балхаш деш латт. Товеш латт комплекса территори. «Сталинградски тIом» яхача панорамага эгтара хьалха хьежа бахкараш тIадоаргба 1982 шу долалуш.

СУРТА ТIа: тIом хиначча хана деиз дIа ца йоаккхаш йитача йохаьнча хьара юхе хьалтьъ «Сталинградски тIом» яхача панорама здани.

Э. КОТЛЯКОВА сурт.

ТАСС фотохроника.

ВАХАРА УРОКАШ

Дукха ха йоаццаш Карабулакерча цхьан юкъерча йолла бархIагIча шии класса дешархоша чакхъяьккхар Л. И. Брежнева «Дагалувцараш» яхача книжках лаьца дувцаш йола читательски конференци. Сакъердамен дешархошта боккха пайда луши чакхъяьлар из. Библиотекаро Л. А. Симос дIайхача дешаша дийцар Л. И. Брежнева вахара наькъах лаьца.

— Пхийтта шу даьгча балха вода из, — йоахар цо. — ДIа уйла ел оаш, бераш, — шун ха я шоана из. Вурийтта шу даьгча техникуме дешаш ва. Тхьаь ккоъ шу даьгча райземотдела заведующи, райисполкома председателя заместитель. Ткъа диъ шу — Уральски окружной лаьттан управлене начальника заместитель. Цул тIехьагIа рабфака кулгалхо, КПСС Днепропетровски обкома секретарь.

ТIехдика дешаш чакхйоаккх Леонид Ильича институт.

1935-ча шера 2-ча февралe Леонид Ильича дипломни проекта защита яь массехк ди даьнначул тIехьагIа, завода дукхатиражни газета тIа араьлар «Цун цIи — большевик» яха статья. Цу тIадар е дешаш: «...мичахьара корадоагIа сага иззал хьинари къахьегамцара безам? Болхлочун воI, кочегар, слесарь волаш из ше хиинав заводе балха... Производствера из хьожаву партийно-боахама балха. Боккха в хала а болх ба из. Вай институте дешаш ва из... Курсе мел волчул дикагIа защита яьй цо диплошни проекта. Производстве дIавахача дукха дика хIама де лерхI кьонача инженеро. Цо да а ду из... Ше IалаьматечIоагIача материалах хьовааь воландаь?»

Массанахьа а Даьхенна цIена болх баьб Леонид Ильичи, массаза а, бIаьш болча наха хьалхашка цо шийх лийрхIие Советски IаьхалaмacceбoнъoйoлаВинал. Цун эггарa хьамсарагIа дар — Даьхе, къахьегам. Цудухьа цун «Дагалувцараш» яхача книжка тIа эгтара лоархIамегIчарех я ши тема — «Завода гургалца вахари» «Даьхе дагалаттари».

Юха хьахулаш дац сага вахар, дIахо дуац Людмила Александровнас. ДIадаха ди юхадоаладе йиш яц, во наьль сочинени сайна юха яаде йиш йолаш дац вахар. Динацца чакхданнха деза хIара ди. Дики дешаш школа йистеяьккхачул тIехьагIа моцни воле профессеш ца хержаш хила веза саг. Эггара чIоагIагIа къа доза саг ва ший болх ца безар.

Дуне а аааммле а специалистех ца латташ, махах латт. Фупнеггiа хинна дар айна саг волаш чакхвалар — из я хIаране специальность.

«Дагалувцарий» авторо воккхий ву кхоло шийна «завода тхойна кIал а ахархой кхай тIа а вахара урокаш тийнна хилларагIа», бохаьлочун а ахархочун а къахьегамца ший кхел юзаенна хилар ца.

БрежнегIар цIагIа IалаьматечIоагIа кхом беш хинаб маькха, ялата, адам кхоа баш долча лаьттан. БIаьш шерашка хьацарца, цIийца доцадена леладаьча лаьттан массала а мах беш кхом беш хинаб Россе.

IалаьматечIоагIа мах бошш гIулакх да эIамига волча хана деиз саг лаьтта дезаш, ялата, маькха хам бе хоьшо хьалкхевар. Маькх, ялат хиларца дувзадена да сага вахар, цун торо хилар. Истола тIа латташ сискал, кхьйола яa хIама хилча, кхы мел дар аттагIа да леладе. Цудухьа юрта боахаме вай парте эттара, бехктохкамегIа, керттерчарех лерхI ялат кхедара декхар.

«Дагалувцарашка» доккха дакъа дIалоац бера ханах, шоай дезалах Л. И. Брежнева дувцачо. ДезалгарадIайоалалу сага овмалаш, вахарцара цун безам», — йоах Леонид Ильича.

Дезал... Цу дешо вайна дукъала оттаду дукха бераш а долаш къахьсама тIакхуш болча даь, наьна сурташ. ЦIаннха а мукъа ха йоацаш шоай бераш бизза нах болаш хилийта гIерташ даьна-наьноша хьога къа, цар берий кхелах лаьца ю сагото.

Боккхача безамца яздy Брежнева ший даьх, наьнах лаьца, цар массазара дезала еш хиинача йоакхонах, цар ахь-заделах, бизза нах хургболаш шоай бераш хьалкхеде гIерташ цар хьегаш хиинача къих лаьца. Къаьстта дIайхача дешаьца наду Леонид Ильича ший наьнах Наталия Денисовнах лаьца. Дуне даьлча гIоне, массаза а хьамсара хиинад адамашта «нана» яха дош цу дешаца дувзаденна да дунен тIа мел долла хоза, дика хIама. Эгтара хьалха, дезала Iомаду саго дика эзди гIуланкхаш, боккъалдар аьлча, из деррйта а даьгара, наьнагара, цар кхетамгара хьадоагIаш да.

«Пачхахьа ханара Iазап текха а лайна а нах ба са дай наьни. — яаду Л. И. Брежнева ший даьх, наьнах. — Вахара дукхагIа дола дакъа хало Iовшаш яьнхай цар. Из ниттa дале а, бакъда, тха цIагIа массаза а барт-цхьоагIо хиинай. Хиина хила тар лу цхьаццадолла патоамаш, бакъда, тхона, берашта цунах лаьца хоаденна хIама дац, кхыметтел уж шоайла эгIазбаха тIачайха моттиг а дагагIац тхона».

Таханарча наха нравствени кхетам балара доккха масал луш дешаш да уж.

Дукха дIаяха дешаш да Леонид Ильича книжна тIа моллагIа бола парте болам, тIахьесам хьалпоапаш, доккхий патриотически гIуланкхаш чакхдоакхаш хьабоагIача вай нагирхоех лаьца.

ЭIамига волча хана деиз саг хьалхеве веза цIена уйла йолаш. Даьхена гIуланкхашта мутIахьа волаш, къахьегии безаш динарчов тIакхуваш, харцонна къовсам лоаттабеш. Ниттa ца хуле вахар дац сага дар, яха уйла дег чу йоссаю Леонид Ильич Брежнева «Дагалувцараш» яхача книжко.

Леонид Ильича мел дола книжкаш кхоаненна хетадаьда, эггара хьалха нагирхой дегашка революце, Ленина идеяш чуйоссаяра. Даьхе, халкъ, къахьегам безаш уж хьалкхебара.

ТIахьесама боккха низ болаш я уж произведенеш. Цар сийрда кхетам лу, дог тохадолийт, цIенду. Лоацца аьлча, вахара боккхий урокаш я Л. И. Брежнева книжкаш.

М. ФРОЛОВ.

РСФСР школа заслуженни хьехархо.

САМОЛЕТИЙ КЕРДА РЕЙСАШ

1982 шера 1 январе деиз Грозненски аэропортора Грозный — Волгоград — Казань яхача маршрутагIа 2-гIча, 4-гIча, 6-гIча деношка 7 сахьати 40 минутв яьхча дIа а йодаш С 1201 яхача кердача рейсагIа лела йолалургья ТУ-134 яха самолет. ПассажираштапаргIатагIа хургья. Волгограде гIолла болхаш хилча городашка: Ульяновске, Саранске, Горьке, Саратове, Перме, Сыктывкаре, Новосибирске, Иркутске, Красноярске, Иванове, Ижевске, Кемерове, Актюбинске, Магнитогорске, Уральске, Челябинске, Чебоксаре, Пензе, Казане гIолла—Кирове, Сыктывкаре, Архангельске, Горьке, Набережные Челне, Перме, Сургуте, Красноярске.

1982 шера 1 январе деиз Москве ухеш хургья ТУ-134 яхача самолеташта меттел ТУ-154 яха самолеташ.

Авиабилеташта заказаш хьайиду агентства, тIехьагIа цун массера уж дIаэцаргдолаш, телефонаца 2-24-52. 1982 шера 1 январе деиз мелла бIаьха ниаъ беш саг вале а самолета тIа гIаьле увзилга дIадаьккхад.

Грозненски аэропорте мукъа моттигаш йолаш я, хIаьта массе овгIорахьа дIадахьийта эIамига габариташ йола мовхьаш дIаацаш а да. Цу хьакъехьа ца кхетар хатта деза грузовой складе телефонаца 2-01-19. Аэрофлота агенстве — Полежаева улица, 9/32, телефон 2-75-46. Аэропорте вaха йиш я Орджоникидзе цIерагIча майда тIара № 108 йолча автобусаца. Аэрофлота кассай телефон 2-36-08, городашка Назрань, Малгобек, Гудермесс, юрташка Шелковская, Наурская, Надтеречия, Орджоникидзевская — Аэрофлота кассаш я.

Аэрофлота Грозненски агентство.

«Чечнигшвейбыта» объединенека чуйоагIча баракъаш тегача ательешта юкъе дикагIчарех цаI я Грозмера № 20 йола ателье.

ШоллагIча разрядах лоархIаш йолча цу ателье къахьегача болхлоша шоай хьинар кхоац баракъа тега вена саг раьза хургволаш, шоай къахьегамца цун дог хьоастаргдолаш маха баккха гIерташ. Из дика хоалуш да

ХЬИНАРЕ КЪАХЬЕГАШ

жалобайи предложенайи книжка хьадийллача, цхьа латкъар доацаш лакха культура йолаш наха гIулакх дерах а баракъа дика тегарах а дукхача наха баркал аьнад швейникашта.

Ателье коллектив йоккха яц, бакъда, цига деаал санна къахьегаш ба унхаза ерсий, нохчий, эрмалой, гIалгIай.

Укх шера цхьайтта бетта план 101,6 процент кхоачашъяй баракъаш тегараша, ноябрь бетта план 112,2 процент кхоачаш а еш цар тийгад планал совгIа 428 сома баракъа.

№ 22 йолча ателье црейнашца шерра социалистически яхь а йоржаь къахьегача, яхье толаш хьабоагIа вай юкъача коллектива болхлой. Толаш бале а, уж каст-каста бахе хул шоаш къовсабеннача коллектива, цига дIалу шоай балха говзал, гучадоах цхьа коллектива воккхал тIехьайнсара баьнаш.

Шоай гIулакх деваш а дика ховш а ба Р. П. Повесткина, В. Н. Тихонова, Л. М. Керапитянц, А. Ц. Сароян. Ткъо шу совгIа ха я цар шоаш тегача баракъаца наха дикахетар ду.

Кхы вогIа къахьегац бонквагIчар шоаш дукхача шерашка Iоаь говзал, опыт дIаенначa къонахар а — Хасуева Хьавас, Гакаева Лухвас. Цуна тешал деш я коллектива комсомольски организаце секретарь йолча Хасуевайна балха дика толамаш дахарагIа енна «За трудовую доблесть» яха медаль.

— Тха коллектив барт болаш я, — йоах ателье заведующи волча С. А. Асатурова, — тIаккха барт болча аьттув, толам мара хила йиш яц. Барт хилараl совгIа, майрра ала йиш я тха ателье белх беча хIара сага цхьа ший тайпара баракъаш тегара говзал а я аьнна. Укх шерара план оаца кхоачашъе лерхI 25 декабре. ХIаьта республика 60 шу дизараш Нохч-ГIалгIайче ший доIамагIа «Россена юкъеяха 200 шу дизараш баррига вай республика болхлой санна къахьегама толамашца накъадаха а, «Чечнигшвейбыта» карара кара тела ЦIе байрахх юха а тхоай коллективага кхачийта а лерхI оаха.

С. АРЧАКОВ.

ЦХЬАККХА ВИЦВЕННАВАЦ, ЦХЬАККХА ДИЦДЕННАДАЦ

ДIадахача кIирандийнахьа дукха нах гулбенна чанхъяьккхар Грознерча эзсарий ЦIагIа Москвана юхе фашисташ бохабь 40 шу дизара хетаь йола тIемаисторически конференци. Президиуме ба тIема а къахьегама а ветеранаш. Советски Союза Турпал А. А. Караев, летчик - фронтовик Имадаев Ахьмад, тIема ветеран Социалистически Къахьегама Турпал Н. И. Ведерников, цIи хеза йола разведчица К. Н. Абалова, кхыбараш.

Москвана юхе хиннача тIемах лаьца доклад йир граждански а Сийлахь-боккхача Даймехка а тIемий город Грозне ветераний совета председателя Я. Ф. Новикова. Цу бирсача, лирача деноох лаьца дагадоагIараш дувцаш хьанаьлаш дир тIема хана артиллеристаш хиннача отставкерча полковника Д. Р. Афонченкос, отставкерча подполковника В. Т. Вартазарова. Москва лоравча летчик хиннача А. А. Караева.

Конференце доакъошхой хьожаш хилар «Москва лораеш хиннарин турпала гIулакх дицлургдац» яхача выставкага, царна лаьрхIа Нохч-ГIалгIай пачхахьалкхен филармоне инструментальни оркестра концерт оттадир, эзсарий ЦIен болхлоша гайтар художественни фильм.

П. ПОПОВ.

МОСКВА. А. Иванова сценарегIа «Мосфильм» яхача киностуде «Вечный зов» яха шоллагIа фильм доаккхаш ба режиссераш - постановщикаш В. Краснопольскийи, В. Ускови. Цуи ворхI сере дувцаргда тIемахи тIом дIабаьнначул тIехьагIарча ханахи (1942 — 1962 шераш). Операторащ - постановщикаш — П. Емельянов, В. Минаев, художникаш — В. Кирс, Н. Маркин, композитор — Л. Афанасьев, фильм доаккхача юкъе даьгъа лоаш ба театрая кинои бовзаш бола актераш.

СУРТА ТIА (аьрдехьара аьттехьа): актераш Иванов Николай, Смирнов Юрий, Вельяминов Петр фильм доаккхача хана.

Н. МАЛЫШЕВА сурт.

ТАСС фотохроника.

Ховлда, довзалда

САКЪЕРДАМЕ СТАТИСТИКА

ХIана Киргизе столице Фрунзе чакхдоаккхаш я мeIеча наха юкъе шахматех ловзаш хьалхара моттиг яккхаре йола мехка 49-гIа чемпионат. Цига дакъа лоацаш 18 шахматист ва. Царна юкъе — 14 гроссмейстер. Шахматистий хьнега дилладча хIанзалца мел хиннарел эггара къонагIа ба уж, юкъера лаьрхIача 28 шу мара доацаш. Ниттa, эггара воккхагIа волча шахматиста — Краснодарерча В. Цешковске 37 шу даьннад, эггара эIамагIа волча бакинца Каспар Гарина — 18 шу. ПхелагIча туре цу шиннена юкъе хиина ловзар чакхдаьлар эIамагIвар котвоалаш. Ала деза, цига ловзача шахматистех дикагIа ловзаш хилар па массехказа хьалхаваьнна е хиннав из.

Сакъердаме хургда аьнна хет сона цу чемпионатий истори дагалаьцача. 1920 шу — цкъона российски республика хьахуллача инграшка чакхъяьккхар эггара хьалхара РСФСР Олимпиада. Цу яхьа 9-зза котваьнна, 6-зза машаре дIа-хьа къаьста котало Алехина яьккхар. Цул тIехьагIа кхо шу даьлча хул шоллагIа йола чемпионат. Укхаза котало П. Романовске йоаккх. 1962-ча шера трепений сбораштка Москве волаш цун лекцешка ладийгIад аз. 1924 — 25 шерашка эIаштта шоаза чемпион хилар Е. Боголюбовх.

1931 шу. Цу шера гучавоал ленинградски мастер Ботвинник Михаил. ВорхIазза цо йоах доцо медалаш.

БоккхагIа болча шахматисташта дагабоагIа чемпионаш - корифеяш Г. Левенфиш (1934, 1937 шераш), П. Керес (1947, 1950, 1951). Уж сий дола цIераш яьхан Д. Бронштейна, А. Котова, В. Смыслова, Ю. Авербаха, Е. Геллера (шозза). Ялхазза мехка чемпион хиивав Таль Михаил, кхозза — Т. Петросян, шозза — Б. Спасский, наьал — А. Белявский. Мехка 44 чемпионате, 1976 шера, из еза цIи лькхай хIанзарча дунен чемпионe Карпов Анатоле.

ХIанз вай хьежаш да эггIанарта чемпионага. Из малав вайна ховргда 25 декабре, мехка чемпионат чакхъяьлча.

В. ЖУК-ТРИПОЛИТОВ.

АТЕИСТАШ КХЕБЕЧА...

Школашка деша дагIача берашца беча кхетама балха лоархIаме дакъа да атеистически кхетам балар.

Из болх, боагIаш бола теркам тIа а бохийташ, дика дIаяву Малгобекски районе школай педагогически коллективаша. Атеистически кхетам луча овха эффективнегIа лоархIача формаех я хаттарийн жопийн сайренаш кийчъяр а уж бераштa пайдана хургйолча тайпара чакхъяьхар а.

Ниттa, «Ди а мурдий тоабаш а» яха сайре кийчйир азен МагIалбикерча № 3 йолча юкъерча школа хьехархочо Ю. В. Бутырнинен. Долакозрча № 7 йолча юкъерча школе. Цу гIулакха овха эггара хьалха вIашагIъеллар иттлагIча классашкарча дешархоех - активистех латта оргкомитет. Шин-кхаь бетта цо гулдир сайре дIанхьара эшаш дола хаттараш. Дукха дар темах а доацаш, хIаьта а коммунистически дог - уйла долаш саг хьалкхевеча лоархIаме дола хаттараш.

Сайре дIанхьара эшаш долда хаттараш гулдаь даьлча 8—10 классашкарча дешархоша даьшхар уж. Дешархошта дукха хIама дайзар укхаза, къаьстта цар теркам тIаозаш дар вулканаш хIама хул, сенах латт маьх, фуй из биосфера, бокъдийнте жовагIате, ялемале а яхаш дувцар, ниттa кхы дIахо а.

Цул совгIа, дешархоша дар укх тайлара хаттар. «Коммунист лархIа йиш йиш, ламаз деш волча, кхыдола дика Iаьдалаш леладеш волча сага?» Цу хаттар шийна хIалара йоазош далар. Кхуаш боагIараша сиха зув нагахьа воккхагIа вола саг харц лувш хуле, цо хьадер цаI а долаш дувцар кхыча тайпара дале. ХIаьта дешархоша деннача цу хаттара уж теша а бен жоп делар цхьан бе къорIе вокх бе партийни билети тарлургдоацилга дIа а хойташ.

Дина гIуланкхаш шерра дIадарж, кхьмттел дешархошта юкъе а, нагахьа яо идеологически болхлой дукхьале на хоалой. Цу тайпарa гIулакх хул хьехархошта атеистически кхетам балара йоагIаш йола терко ца еча школашка, цу гIулакха чакхъяха езаш йола мероприятеш чанх ца йоахача, уж хиндай аьнна дукхьал журнала тIа дIаязьеча.

Ала деза, района цхьайолча школашка хIанз шоай чIоагIъенна дешархошта юкъе атеизма пропаганда яра лаьрхIа гистема йолга. Ниттa, № 6 йолча школе ший болх дика дIахьош я атеизмах йола совет.

Совета я ший мероприятеи план, хIаьта уж мероприятеш хан-ханнахьа чанх а йоах.

Хьехархочо Х. А. Ахильгова иттлагIча классий дешархошта йийшай «Ислама Iаьдалаш вай республике кхачар» яха лекци, наьна мотти литературех хьехаш волча М. М. Картоева вIашагIтехай актив, цо арахец гIалгIай меттала «Къона атеист» яха пенгазет. Белгалданкха деза, цу газета тIа хулаш йола материалаш дика чулоацаш болаш хулга, къаьстта газето шерра йовзийт массаза дика дукхьала хиина вайнахьта фольклор.

Вайнахьа юмор а сатира а дIаэттай дина дукхьалара терз а хиниа. Вай ювнача школе дика кийчъяй атеизмах йола уголок, укхаза сатирически иллюстрацеш дувцараша бегдоах бусалба дин а христиански дин а харп гIулакхаш.

Моттигерча наха юкъера хьабаьнначa хьехархоша къаьстта теркам тIабохийт берий даьшца - ноаношца, берашца шоашца къаьст-къаьста беча атеистически балха. Царех ба хьехархой А. М. Нальгиева, Л. Х. Албакова, Масала, дукха ха йоаццаш Албаковас кулгал а деш хилар «Вiъ сармака гувна тIа» яхача Вол. Ивашай книжках йола конференци.

Ший занятешна литературни кружока кулгалхочо З. И. Картоевас дешархошта довдийт мишта къовсам лоаттабаьб дина дукхьала йоалонхоша а художникаша а. Цуна тешал деш ба С. Бадуева, А. Беджиева, кхычар кхолламаш. Картоевас дика кхетадайт бераша вай общества керттера лоархIар сага ираз хилар.

Шоай болх тоабаьб Л. А. Мищенкос, Л. Д. Тарасовас кулгалдеча «Атеист», «Искатель» яхача кружокаша. Школе традици а хиина дIадахад «ТIалаш йоаца тамаш» яха сайренаш, бетта цкъа математикаца, эрсий меттаца, литератураца, физикаца, химеца, ниттa кхыча предметашца ювзаенна атеистически мероприятеш чакхъяхар. Бетта цхьа ди белгалду дешархошта юкъе атеистически пропаганда яра.

Нагахьа санна района ериагача школаца № 6 йолча школа санна болх бой, дукха ха ялалехьа атеизма балха толамаш хургхиларах шеко яц.

ХIаьта цу балха формаш тайп - тайпаоа я. уж вахаро ше хьалхайоах вайна.

Бакъда, хIанз а дукха моттиги ннйслу ца хови гIалатваьнна саг ший ханнахьа нийсача наьнъа тIа ца ваккхарах дин влиянена ниислуш, цунна дIатIеверзаш. Из кхеталеш а ший ханнахьа оарцагIбахна хови а хила беза IиIман атеизма пропагандисташ.

М. НАШХОЕВ.

Малгобекски гороно инспектор.

Редактор Т. А. ТЕБОЕВ.

ТЕЛЕВИДЕНИ

17 ДЕКАБРЬ
I ПРОГРАММА

8.00 — «Хa».
8.40 — Iуйранара гимнастика.
10.05 — «Сийрда никъ». Художественни фильм.
11.40 — «Хьайбай дунен тIа».
12.40 — «Кердадараш».
13.50 — «Кердадараш».
13.50 — «Хьа къахьегам — хьа лакхалe». Кинопрограмма.
16.40 — А. Фалеев ваь 80 шу дизарга. «Къонача гварде» турпалхой баьхача.
17.10 — «Шахматни школа».
17.40 — «ПТУ фу хьехь, ниттa хьеха». Традицеш дIахоаххар.
18.10 — Кировограда берий музыкальни коллективий концерт.
19.00 — Миллионий ленински университет. ДегIабоагIаш латтача пачхахьалкхенциара юкъметтигех.
19.30 — «ХIара сурте тIа — малa».
19.45 — «Тахан дунен тIа».
20.00 — ДIаьлокх РСФСР заслуженни артистас О. Эрделе (арфа). Фильм-концерт.
20.15 — «Iалман вахар».
20.40 — Советски композиторий илли дIаоал Центральни телевидени Ерегсовзни радиои эрсий иллей академически хоро.
21.05 — Вирана тIа хьалта «Массарeл дезагIа» яха историко-публицистически кинороман. Фильм 5-гIа. «ХIамига догдоахаш хила веза».
22.00 — «Ха».
22.35 — Балетах лаьца. А. Новои цIерагIа Узбекски ССР пачхахьалкхен академически Доккха театр.
23.30 «Тахан дунен тIа».

II ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.45 — «Ше хьа—цхьа кхьа». Телевизионни документальни фильм.
10.30, 12.05 — Немецки меттала къамаьл де.
10.15, 11.45 — Природоведени. 4 класс.
10.35 — ПТУ дешархоша. В. И. Ленин. «Партийни организаци партийни литература».
11.25 — «Ниъ Чарх тIехбоалаш дIагIоргба». Iалман - популярни фильм.
12.35, 13.35 — Зоологи. 7 класс.
13.05 — «Наьна школа».
14.05 — «Жачка к Арк».
14.30 — Эрсий халкъа инструментах.
15.10 — «Закарама». Субтитраш йола художественни фильм.
16.35 — Телевизионни документальни фильмай программа.
17.05 — «Хозрасчета производства эффективности». Iалман-популярни фильм.
17.25 — «Найсархо» (нохчий меттала).
17.55 — Киножурнал.
18.05 — «ХIара письмона — терхьам» (нохчий меттала).
18.35 — «Цхьа барт болча дезалe».
19.05 — «Нохч-ГIалгIайче гIалаа».
19.35 — «Шоана, кхаьнах» (нохчий меттала).
20.00 — Литературни дешарош. М Пашевиш. «Iазама кдлендаль».
20.45 — «Бийса дахьаьла хийла шун, бераш!».
21.00 — «Гамзатин юкерен иллиш».
22.00 — «Ха».
22.35 — «ГIаттар тIехьаноа». Телевизионни художественни фильм.

18 ДЕКАБРЬ
I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.40 — Iуйранара гимнастика.
10.05 — «Массарел дезагIа» яха историко-публицистически кинороман. 5-гIа фильм. «ХIамига догдоахаш хила веза».
10.35 — «ДIаьлокх Доминик Тимофейс». Фильм-концерт.
11.25 — «Мичад шо, зурмачаш!».
11.55 — «Халкъа хколлам».
12.40 — «Кердадараш».
13.30 — «Кердадараш».
13.50 — «СибарегIех Гаьнаьча малабоахи гIолла». Кинопрограмма.
16.40 — Р. Шуман. «Берий сценаш». ДIаьлокх дунен хьалхашта юкъерча конкурсий лауреата П. Егорова (фортепиано).
17.00 — «Къахьегама тема — советски драматургех».
18.00 — «Москван москвичаша».
18.35 — «Фильм болча хьоашалгIа. «Бовбиша — сийна безарт». Мультфильм (ЧССР).
19.20 — Ингера къамаш цIийга Республика дIахаьхкарб Денга. Ингера Республика фольклорни ансамбла концерт.
19.45 — «Тахан дунен тIа».
20.00 — «Известия» газета призаца хоккех йола дунен хахчашта юкъера чемпионат. СССР вIашагIтеха команди — ЧССР вIашагIтеха команда.
22.00 — «Ха».
22.45 — ДIалаш СССР халкъа артистас Е. Образцовас.
00.01 — «Тахан дунен тIа».

II ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.45 — Дилижан. Телевизионни документальни фильм.
10.05 — Коммуниста сурт-сибат—советски изобразительни искусстве.
10.35, 11.35 — Истори. 4 класс.
11.05 — ПТУ дешархошта. Юкъера биология. Лаьттан тIа вахар кхоллар.
12.05 — Англиски мотт.
12.40, 13.40 — А. С. Пушкин. «Дубровский». 5 класс.
13.10, 13.35 — Эрсий искусство. XVIII бIаьшера архитектура.
14.10 — «Хойш, хa».
14.35 — «ТIемо вай дерриге игиташ сийрдадаьхар...».
14.55 — Зорни — хьехархочоа. Богданика. 6 класс.
16.15 — Истори. 7 класс.
16.45 — «Пятагорек». Телевизионни документальни фильм.
17.05 — «Дешархо» (гIалгIай меттала).
17.35 — Телевизионни фильм.
17.50 — «Хьа горизонташ».
18.20 — «Со хала саг ва йоаз». Телевизионни фильм.
18.40 — «Уназиена» (гIалгIай меттала).
19.10 — Киножурнал.
19.20 — «Нохч-ГIалгIайчеве гIолла».
19.40 — Хьайбаш лелалар — ударни фронт. «Шу чакхденлаш». «Грозненски шурой» совхоз.
20.10 — Нохч-ГIалгIай АССР Гостелерадио ансамбль шийкхо-производствени объединение болхлой болча хьошалгIа.
20.45 — «Бийса дахьаьла хийла шун, бераш!».
21.00 — «Киноннахьбара клуб».
22.00 — «Ха».
22.45 — «Коммунист». Художественни фильм.

РАДИО

17 ДЕКАБРЬ

6.00 — «Механизатор — сийлола профессии» (гIалгIай меттала).
6.45 — Хоамаш.
6.50 — Передачай программа (эрсий, гIалгIай меттала).
7.15 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор.
7.25 — «Сердало» газета обзор.
8.40 — ДIалохх Пасиев Рамзан (гIалгIай меттала).
12.15 — КПСС ЦК Пленума соламаш — вахаре ноябрьски (1981 ш.)! «Хьалхарча мугIарашка — коммунисташ» (эрсий меттала).
12.35 — Музыка (эрсий меттала).
12.45 — «Идеологически болх комплексно IIабахьар». Беседа (нохчий меттала).
19.00 — Керда хоамаш (эрсий, нохчий, гIалгIай меттала).
19.30 — Хоамаш.
19.40 — «Атеист» яха радиожурнал (нохчий меттала).

18 ДЕКАБРЬ

6.30 — «Юртара Iуйренаш» (эрсий меттала).
6.50 — Передачай программа (эрсий, нохчий меттала).
7.15 — «Грозненский рабочий» газета обзор.
7.25 — «Ленинни некъ» газета обзор.
8.20 — «Илешин, ашараш, хьахараш» (нохчий меттала).
8.50 — «Социалистически къахьегам» (эрсий меттала).
12.15 — «Халкъа тIахьожам бола беш ба» (нохчий меттала).
12.45 — «Кочахи лелайнчар радиошкола» (эрсий меттала).
13.15 — «ДоттагIий оазаш» (эрсий меттала).
16.15 — Передачай программа. Хаттамах бола хоам (эрсий меттала).
16.18 — «Патриот» яха радиовопуск (нохчий меттала).
18.31 — Халкъа музыка (нохчий меттала).
19.00 — Керда хоамаш (эрсий, нохчий, гIалгIай меттала).
19.30 — Хоамаш.
19.40 — «Болхлочун вахар». Радиогазета (гIалгIай меттала).

ХЬОТТАШ

Тахан республике гIоллеи Грозне хувалуш морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш. Iуйрийна цхьайолча моттигашка дохк а доаллаш, малхбоалехьара секунде 0 — 5 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилеи фегара температура республике 5—10, Грозне 7 — 9 градус йовхал йолаш хилеи тарлу.

Кхоана морхаш а йолаш, цхьайолча хана йоачан а йолаш, цхьайолча моттигашка дохк а доаллаш, малхбузехьара секунде 5 — 10 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилеи фегара температура буйсана —1 +4, дийнахьа +7 +12 градус йолаш хилеи тарлу.

МЕТЕОСТАНЦИ.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске ул., 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместителя — 2-85-07; бехктохкама секретара — 9-24-00; отделий: партийни вахара — 9-24-04; промышленностен транспортен 9-24-01; юрта боахача — 9-24-06; культура — 9-24-05; кийсной — 9-24-07; корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря 9-24-00; отделов: партийной жизни — 9-24-04; промышленности и транспорта — 9-24-01; сельского хозяйства — 9-24-06; культуры — 9-24-05; писем — 9-24-07; корректорской — 2-89-88.

Газет арадувл шинарен, ерен, шоаттен деношка

ОФ05362. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 4796.